



# GÜNEŞE YÜRÜMEK



ADİYAMANLILAR  
VAKFI YAYINLARI  
2010

## İçindekiler

Ramazan SODAN .....	7
M.Necip BÜYÜKASLAN .....	11
Prof. Dr. Mustafa GÜNDÜZ.....	15
<b>ŞEHİRLERİ YAŞANILIR KILMAK</b>	
Nevzat BAYHAN .....	17
<b>NEMRUT-KOMMAGENE KÜLTÜREL MİRAS ALAN YÖNETİM PLANLAMA PROJESİ</b>	
<b>TOPLUMSAL DEĞİŞİM SÜREÇ DEĞERLENDİRMESİ: 1. AŞAMA</b>	
Sevin Osmay - Anlı Ataöv .....	19
<b>ADIYAMAN'DAKİ KÜLTÜR VARLIKLARININ NEMRUT DAĞI ODAKLI DEĞERLENDİRİLMESİ:</b>	
<b>KOMMAGENE NEMRUT KORUMA GELİŞTİRME PROGRAMI (KNKGP)</b>	
Doç. Dr. Neriman ŞAHİN GÜÇHAN .....	29
<b>NEMRUT DAĞI TÜMÜLÜSÜ ÇEVRE DÜZENLEME AVAN PROJESİ .....</b>	<b>63</b>
Doç. Dr. Neriman ŞAHİN GÜÇHAN.....	63
<b>NEMRUT DAĞI TÜMÜLÜSÜ'NÜN ÇAĞDAŞ SUNUMU VE YÖNETİMİ İÇİN BİR TASARI:</b>	
<b>ADIYAMAN HİZMET EVİ</b>	
Doç. Dr. Neriman ŞAHİN GÜÇHAN.....	113
<b>NEMRUT DAĞI TÜMÜLÜSÜ'NDE TURİZM KAYNAKLI SORUNLAR VE ZİYARETÇİ YÖNETİMİ</b>	
Doç. Dr. Neriman ŞAHİN GÜÇHAN.....	139
<b>IV.ANTİOKHOS DÖNEMİ ÖNCESİ VE SIRASINDA ROMA-KOMMAGENE ARASINDAKİ</b>	
<b>SİYASİ İLİŞKİLER: YENİ BİR GÖZDEN GEÇİRME</b>	
Muzaffer Demir .....	167
<b>MEDENİYET TARİHİNDE ADIYAMAN'IN YERİ VE ÖNEMİ GÜNÜMÜZ AÇISINDAN İMKAN</b>	
<b>VE FIRSATLAR</b>	
Veysel BİLGİÇ .....	429
<b>ADIYAMAN İLİNDE TURİZM İŞLETMELERİNE ETKİ EDEN SORUNLAR ÇÖZÜM YOLLARI</b>	
<b>VE BİR UYGULAMA</b>	
Yrd. Doç. Dr. Osman ATAY /Öğr. Gör. Barış AYTEKİN .....	187
<b>TURİZMİN BÖLGESEL KALKINMAYA KATKISI: ADIYAMAN ÖRNEĞİ</b>	
Yrd. Doç. Dr. İsmail UKAV.....	211
<b>ADIYAMAN SÜLÜKLÜ GÖLLERİNİN EKOLOJİSİ VE TURİZM DEĞERİ</b>	
Yrd.Doç.Dr. Gonca KESER / Yrd.Doç.Dr.Özgür FIRAT	
Yrd.Doç.Dr. Yusuf SEVGİLER /Prof. Dr. Abuzer YÜCEL .....	229
<b>TURİZM VE ÇEVRE: ADIYAMAN İÇİN DEĞERLENDİRME</b>	
Prof.Dr.M.Talha GÖNÜLLÜ / Dr. Namık AK .....	241

ADİYAMAN'IN ALTERNATİF TURİZM OLANAKLARI (COĞRAFI, TARİHİ, KÜLTÜREL ÖZELLİKLER BAKIMINDAN) Yrd.Doç.Dr.Kamile GÜLÜM / Yrd.Doç.Dr. Kadir ULUSOY .....	253
KÜLTÜR BİRİKİMİ TURİZM DEĞERİNE DÖNÜŞMEK Cumali ÜNALDI .....	269
ADİYAMAN'DA KÜLTÜR TURİZMİ Turgut H. Zeyrek .....	287
ADİYAMAN İLİ'NİN KÜLTÜREL VARLIKLARININ TURİZME KAZANDIRILABİLİRLİĞİ (YENİ KALE ÖRNEĞİ) Fuat ŞANCI .....	297
GAP İLLERİ TARİH – KÜLTÜR TURİZM POTANSİYELİ ve BAZI ÖNERİLER Prof.Dr. Mehmet ÇELİK .....	311
SEYAHAT AÇENTALARININ KÜLTÜR DESTİNASYONU ADİYAMAN'I PAZARLAMADA KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR Yrd. Doç. Dr. Murat Selim SELVİ .....	317
ADİYAMAN'IN İNANÇ TURİZMİ AÇISINDAN ÖNEMİ Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR .....	331
ADİYAMAN İĞNE OYALARI Yakude DEVELİOĞLU / Emine Ketencioğlu KOÇAK .....	343
ADİYAMAN GELENEKSEL KADIN GIYİMİNİN VE EL SANATLARININ TURİZME YANSIMASI Yrd.Doç. Fatma AYHAN .....	355
ŞİİR-ŞAİR-TURİZM İLİŞKİSİ VE ADİYAMANLI ŞAİRLERİN TURİZME ETKİSİ Muhittin Eliaçık .....	367
MİTHRAS - APOLLON: HEM DOĞULU HEM BATILI BİR ANADOLU TANRISI Yrd.Doç.Dr. Erkan İznik .....	379
BESNİ'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM İMKÂNLARI Ali Nadir ZEYREK .....	399
TURİZMDE BÖLGESEL TANITIM FAALİYETLERİNİN ÖNEMİ: ADİYAMAN'IN KÜLTÜREL VE TARİHİ KAYNAKLARININ TANITIMINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME Yrd. Doç. Dr. Murat AZALTUN / Arş. Gör. Selda UCA .....	405
ADİYAMAN İLİNDE TURİZM VE BALIKÇILIK ENTEGRASYONUNUN GELİŞTİRİLMESİ Doç. Dr. Mustafa YILDIZ .....	419
Sonuç Bildirgesi .....	437

## NEMRUT DAĞI TÜMÜLÜSÜ ÇEVRE DÜZENLEME AVAN PROJESİ

Doç. Dr. Neriman ŞAHİN GHAN\*

### ÖZET:

Nemrut Tümülüsü'ne ilişkin koruma kararlarının üretimi içinde gerekli araştırmaların devam ettiği süreçte; alanın kontrollü ve sağlıklı biçimde ziyaretçilere sunumu ve turizm kaynaklı sorunların giderilmesi için *Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı* (KNKGP)'nin bir bileşeni olarak *Nemrut Dağı Tümülüsü evre Düzenleme Avan Projesi* (NDT-DAP) hazırlanmıştır. Bu bildirinın amacı ODTÜ tarafından Kasım 2007'de tamamlanan ve Ocak 2008'de Şanlıurfa KTVKKBK'nca uygun bulunan NDT-DAP'nin tanıtmasıdır.

Bu çerçevede bildirinın ilk bölümünde Nemrut Tümülüsü'nn tarihi ile birlikte alanın özellikleri ve güncel durumu kısaca aktarılarak; alandaki değer, sorun ve potansiyelleri tanımlanacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde yapılan değerlendirmelere göre geliştirilen kararlarla, bu kararlara bağlı öneriler aktarılacaktır. Bu bağlamda DAP kapsamında geliştirilen yeni öneriler aşağıdaki ana başlıklar altında tanımlanarak, sunulmuştur:

- Yapılar: Hizmet Evi, Kazı ve Araştırma Ekibi Saha Ofisi, Bekçi Kulübesi, Ziyaretçi Tuvaletleri,
- Açık mekân düzenlemeleri: Otopark, Festival Alanı, Katır Durağı ve Bekleme Alanı vb,
- Sunum ve Peyzaj Elemanları: Ziyaretçi Güzergâhları (II. aşamada devreye girecek kutsal tören yolları, yaya ve engelli erişiminin sağlanması), Bilgilendir-

---

\* ODTÜ, Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü, Restorasyon Lisansüstü Programı, Ankara.

E-posta: [neriman@metu.edu.tr](mailto:neriman@metu.edu.tr)

me Panoları, Bariyerler, Oturma Bankları, Çöp Kutuları, Güvenlik Kameraları vb.

- Altyapı: Su, Kanalizasyon, Elektrik
- Yönetim, Güvenlik, İzleme ve kullanımlara ilişkin ilkeler.

Bildirinin son bölümünde ise, 2009 yılında uygulanması planlanan ÇDAP'nin sürekliliğinin sağlanması için gereklilikler tanımlanacaktır.

### Giriş:

*Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı* (KNKGP)'nin bir bileşeni olarak tanımlanan bir dizi projeden biri olan *Nemrut Tümülüsü Çevre Düzenleme Avan Projesi* (ÇDAP), 2007 yılında ODTÜ tarafından hazırlanmıştır. Bu bildirinin amacı 2009 yılında uygulamaya geçilmesi planlanan ÇDAP'nin tanıtımıdır. Yazar tarafından hazırlanan "Adıyaman'daki Kültür Varlıklarının Nemrut Dağı Odaklı Değerlendirilmesi: Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı" başlıklı bildiride (Şahin Güçhan, 2008a) de ayrıntılı olarak aktarıldığı üzere ÇDAP, Nemrut Dağı Tümülüsü ile ilgili restorasyon projesinin üretimine yönelik olarak yaklaşık 30 ayda tamamlanması planlanan çalışmalar sürecinde; alanın turizm kaynaklı sorunlarının giderilmesi, kontrolü ve sağlıklı biçimde ziyaretçilere sunumunu sağlamak üzere öncelikli olarak ele alınmış bir projedir.

Delaysı ile bu projede eserlere herhangi bir müdahale yapılması öngörülmemiş; koruma amaçlı projeler hazırlanana kadarki süreçte alanın güvenlik ve sunumu ile ilgili sorunların çözümü amaçlanmıştır. Bu bildirinin konusu olan ÇDAP, 2007'de tamamlanmış ve Ocak 2008'de Şanlıurfa KTVKBK'nca uygun bulunmuştur. Projenin parçası olarak biri Adıyaman diğeri Malatya tarafında yapılacak olan Hizmet Evleri içinde 1/5000 ve 1/1000 ölçekli imar planları ve ön mimari projeler de bu kapsamda hazırlanmıştır. Toplam 17 paftayla (bknz Ek 1), ÇDAP raporundan oluşan projede alanın alanın tarihi ve mimari özellikleri tanımlanmış, üst ölçekli çalışmalardan gelen bilgiler derlenmiş ve ilgili ölçeklerde (1/5000-2000 veya 1000) sunulmuştur. Derlenen tüm bu bilgiler alanın değer/sorun ve potansiyellerini belirlemek üzere değerlendirilmiş ve bunalar göre ön kararlar üretilmiştir. Üretilen ön kararlara dayanarak ise, uygulama imar planları ile çevre düzenleme projesine ilişkin belgeler üretilmiştir.

Çevre Düzenleme Avan Projesinin hazırlanış sürecinde ODTÜ KNKGP ekibinin yanı sıra Cengiz Kabaoğlu (Koruma Uzmanı Mimar), Özgür Karakaş (Mimar), Sibel Süer Toybıyık (Y. Şehir Plancısı, Bölge Planlama Uzmanı), Gülsun Kuru (Şehir Plancısı), Dr. Oktan Nalbantoğlu (Y. Peyzaj Mimarı), Zilan Özcan (Mimar) ve Filiz Diri'den (Mimar) oluşan uzmanlar da görev almışlardır.

Bu çerçevede bildirinin ilk bölümünde Nemrut Tümülüsü'nün tarihi ile birlikte alanın özellikleri ve güncel durumu kısaca aktarılarak; alandaki değer, sorun ve potansiyelleri tanımlanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde yapılan değerlendirmelere göre geliştirilen kararlarla, bu kararlara bağlı öneriler aktarılmıştır. Bu bağlamda ÇDAP kapsamında geliştirilen yeni öneriler ise aşağıdaki ana başlıklar altında derlenerek aktarılmıştır:

- Yapılar: Hizmet Evi, Kazı ve Araştırma Ekibi Saha Ofisi, Bekçi Kulübesi, Ziyaretçi Tuvaletleri,
- Açık mekân düzenlemeleri: Otopark, Festival Alanı, Katır Durağı ve Bekleme Alanı vb,
- Sunum ve Peyzaj Elemanları: Ziyaretçi Güzergâhları (II. aşamada devreye girecek kutsal tören yolları, yaya ve engelli erişiminin sağlanması), Bilgilendirme Panoları, Bariyerler, Oturma Bankları, Çöp Kutuları, Güvenlik Kameraları vb.
- Altyapı: Su, Kanalizasyon, Elektrik
- Yönetim, Güvenlik, İzleme ve kullanımlara ilişkin ilkeler.

Bildirinin son bölümünde ise, 2009 yılında uygulanması planlanan ÇDAP'nin sürekliliğinin sağlanması için gereklilikler tanımlanacaktır.

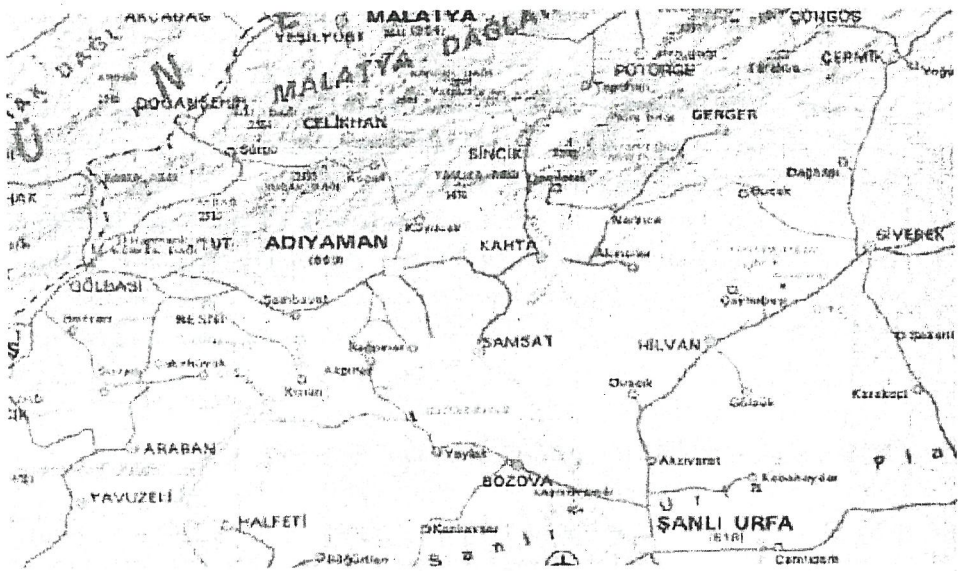
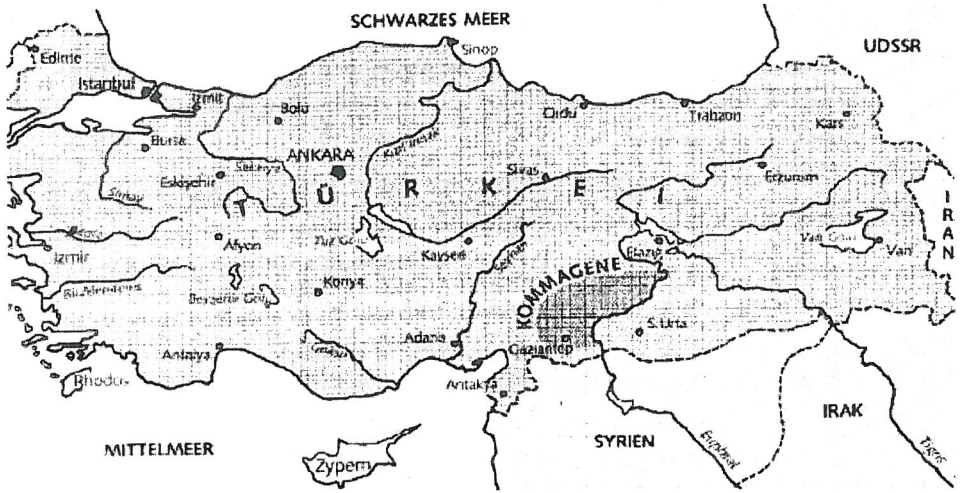
## **I. NEMRUT DAĞI TÜMÜLÜSÜ VE YAKIN ÇEVRE ÖZELLİKLERİ: MEVCUT DURUM, DEĞERLER, SORUNLAR VE OLANAKLAR:**

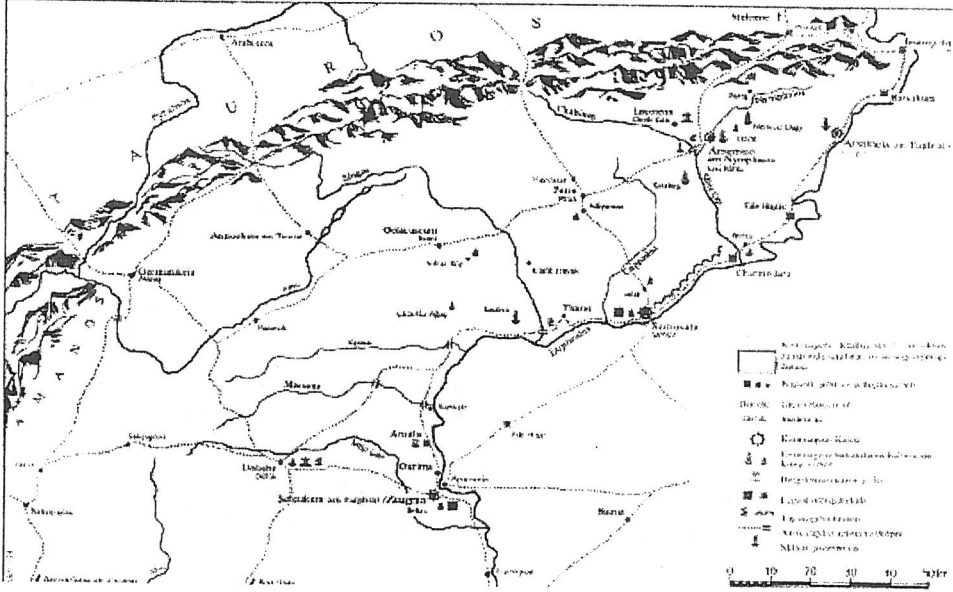
Batıda Kahramanmaraş, kuzeyde Malatya ve Toros Dağları ile çevrelenen Kommagene Krallığı'nın M.Ö. 163(?) veya 80(?) - M.S. 72 en parlak döneminde hükümdar olan Kral I. Antiochos (M.Ö 69-36) döneminde inşa edilen Nemrut Dağı *Hierotherionu* (kült merkezi) yukarı Fırat vadisinin önemli kesişme noktalarından birinin üstünde yer alır (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Bugün Adıyaman'ın Kâhta ilçesi sınırları içinde yer alan Nemrut Dağı Tümülüsü, kuzeybatıda Malatya (klasik çağda Melitene, Hititlerde Milid), kuzeyde Pötürge (Pittiyarık), doğuda Fırat üstünde yer alan Arsameia (bugün Gerger Kalesi), güneyde Samsat (antik dönemde Kommagene'nin başkenti olan Samosata), güneybatıda Adıyaman-Pirun (Perre) ve güneybatıda, Nemrut Dağı eteklerinde, Kâhta Çayı üstünde yer alan Eski Kâhta köyü ile çevrelenmiştir (Resim 1-3).

Resim 1(sol, üst). Bugünkü Türkiye ve Kommagene bölgesinin haritası, (Dignas ve Filges, 1991:8)

Resim 2. Adıyaman ve yakın çevresi.

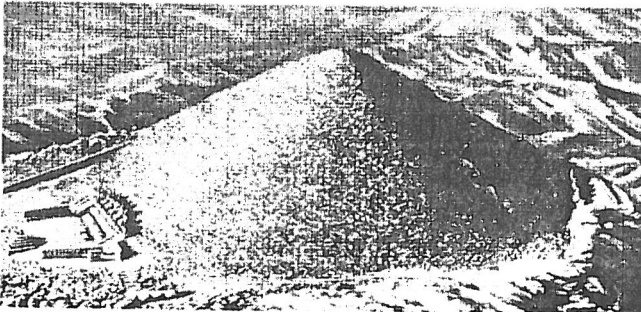




Resim 3. Kommagene Krallığının I. Antiochos döneminde yayıldığı coğrafya, Haz. J. Wagner (Dörner, 1991:20-21).

Ülkemizdeki 9 adet Dünya Miras Alanı'ndan biri olan ve yaklaşık 2,6 hektar alana yayılan Hierothesion, merkezde 30-35 derece eğimli konik bir Tümülüs'le onu doğu, batı ve kuzey yönlerde çevreleyen üç terastan oluşur. Tümülüs tepe yüksekliği bugün 2206 metre olup, çapı yaklaşık 145 metredir (Resim 4-8).

Antik dönemde bu alana biri kuzeydoğudan, diğeri güneybatıdan gelen iki adet Kutsal Tören Yolu ile erişildiği bilinmektedir. Bu yolların yanı sıra, tümülüsün kuzey batısında, antik dönemde su kaynaklarına erişim için kullanıldığı bilinen bir yol daha bulunmaktadır. Goell tarafından üzerinde bulunan yazılı steller sayesinde tanımlanan bu antik yolların izleri bugün halen okunmaktadır (Resim 8).



Resim 4(sol, üst): Nemrut Dağı'nda kral tümülüsünün rekonstrüksiyon çizimi, solda büyük ateş sunağıyla doğu terası, sağda batı terası (Dörner, 1990: 176, Res. 57).

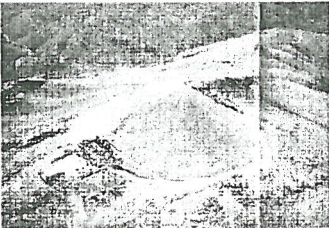




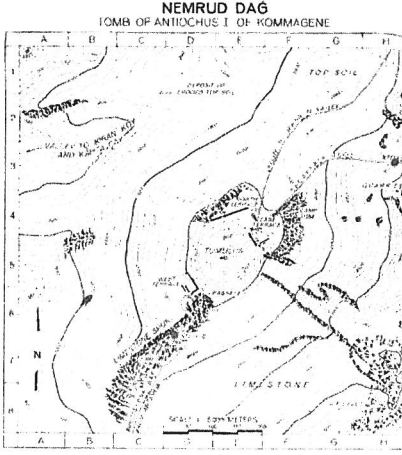
Resim 5 (sağ, üst): Nemrut Dağı Doğu terası hava fotoğrafı, yıl 1963 (Sanders, 1996: 31, Resim: 12).



Resim 6 (sol, orta): Nemrut Dağı Tümülsü'nün 2000 yılındaki durumu (Başge-len, 2000).

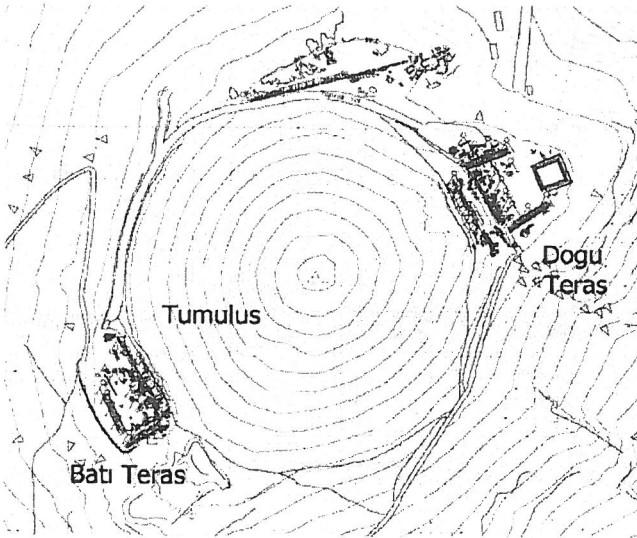


Resim 7 (sağ, orta): Nemrut Dağı Tümülsü'nün 1881 yılındaki durumu (Humann ve Puchstein, 1890, C.2, Levha 21).



Resim 8 (sol, alt): Nemrut Dağı bölgesel topoğrafya planı, Tümülüs, teraslar ve kutsal yollar Haz. H. Brokamp, 1953-1956 (Sanders, Cilt II, 1996: 11, Resim 13).

Tümülüsün kesin akslar ve dik açığa dayalı geometrik düzeni olmayan doğu ve batı terasları benzer şekilde düzenlenmişken, kuzey terası tamamen farklıdır. Doğu terasın tabanı, batı terastan 11 metre daha yüksekte olup, bu terastan itibaren tümülüsün yüksekliği 50 metreye ulaşır. Batı teras, doğu terasa göre daha dar olup, batı kenarı büyük taş bloklarla, kuru duvar şeklinde inşa edilen bir istinat duvarı ile genişletilmiştir (Resim 9-12).



Resim 9: Nemrut Dağı Tümülüsü Planı, 2006 (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a: 318).

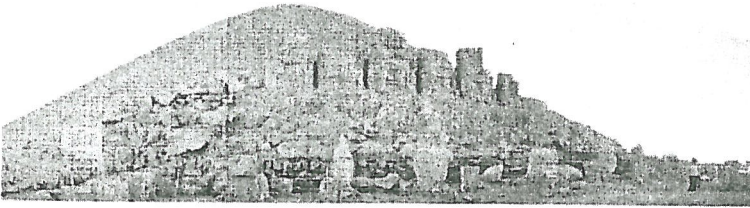
Doğu ve batı teraslarında kireçtaşından yapılmış, tümülüse sırtını dönmüş şekilde konumlanmış beş tanrı heykeli bulunur. Her iki terasta da koruyucu hayvan heykellerinden sonra sı-

ralanan tanrıların dizilimi soldan sağa sırasıyla: Kral I. Antiochos (C), Kommagene (D), Zeus (E), Apollon (F) ve Herakles (G) şeklindedir. Sol tarafta yer alan

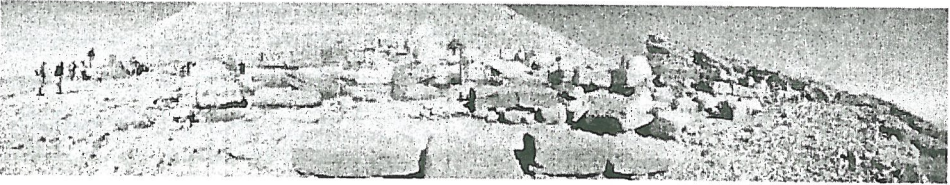
Kral Antiochos(C) kendisini de tanrılar ile birlikte oturur şekilde betimlemiştir. Dizide yer alan tanrılar Helen ve Pers isimleri ile birlikte tanımlanmaktadır: Tyche-Kommagene (D), Zeus-Oromasdes (E), Apollon-Mithras-Helios-Hermes (F), Artagnes-Herakles-Ares (G, Sanders, 1996: 107). Figürler tahta oturur vaziyette şekillendirilmiş, ayakları bir taburenin üstünde durmaktadır. Heykel dizisi her iki terasta da iki uçta birer aslan (A ve I) ve kartaldan (B ve H) oluşan koruyucu hayvan figürleri ile son bulur (Resim 10).

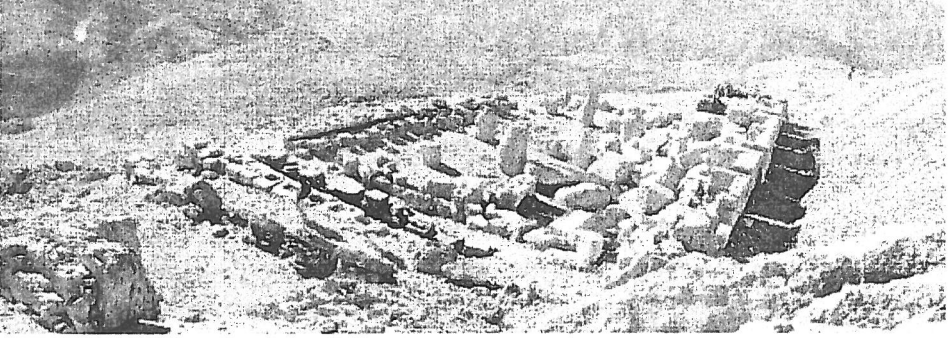
Heykel dizileri, terasların ortasındaki alandan daha üst kotta, kısmen doğal kaya kısmen de yığma taşla oluşturulmuş platformlar üstünde yer alırlar. Büyük boyutları ile zaten teraslara hâkim olan heykeller, buldukları yüksek kotla birlikte, daha da anıtsal bir etki yaratırlar. Heykellerin arkasında ise, her iki terasta en geniş yeri 3m olan birer geçit bulunur. 1880'lerde Tümülüs'ten kayan çakıllarla dolu halde bulunan bu geçitler, Goell döneminde temizlenerek ortaya çıkarılmışlardır. Bu geçitler günümüzde yazıtların okunmasına olanak sağlayacak şekilde heykel kaidelerinin alt kotuna kadar açık olup, rahat erişilir durumdadır.

Resim 10: Nemrut Dağı Tümülüsü, Doğu terası (Şahin Güçhan, Kabasakal Co-utignies, 2007a: 323).



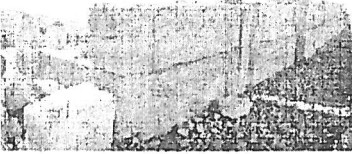
Resim 11: Nemrut Dağı Tümülüsü, Batı terası (Şahin Güçhan, Kabasakal Co-utignies, 2007a: 362).



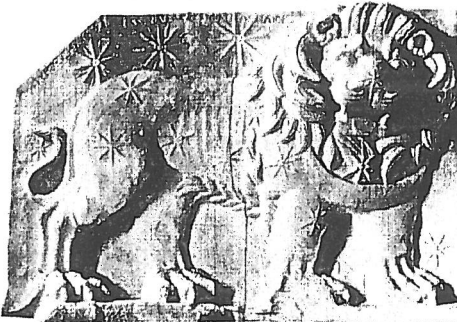


Resim 12: Nemrut Dağı Tümlüsü, Batı terası (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a: 362).

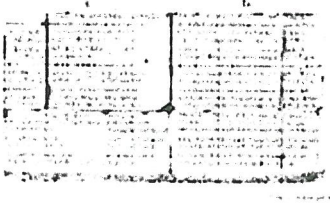
Teraslarda kolosal heykellerin dışında, doğu terasta simetrik düzende, daha dar olan batı terasta ise enine biçimde yerleştirilmiş, önlerinde sunaklar olan stel kaideleri bulunur. Bunlardan batı terasta yer alan ve Nemrut'u özel kılan tokalaşma (dexiosis) kabartmaları ile Aslanlı Horoskopu (Resim 14) içeren beş adet batı terası steli 2003 yılında alanda inşa edilen Geçici Restorasyon laboratuvarına taşınmıştır. Doğu terasta, batıdan farklı olarak, Goell'in basamaklı piramit olarak tanımladığı sunak yer alır. Heykel dizisinin arkasında, her iki terasta da birbirine eş olan, Antiochos'un vasiyetini bildirdiği eski Grekçe ile yazılmış yazıt (*nomos*) yer alır ki; bu yazıtta (Resim 13,15) tanrıların isimleri Helen ve Pers isimleriyle birlikte tanımlanmışlardır (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a:308-).



Resim 13: Batı terasta üzerinde Nomos'un bulunduğu kolosal heykel kaideleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a: 362).



Resim 14: Aslanlı Horoskop'un Berlin Müzesi'nde bulunan, Puschstein tarafından 1883'te çıkarılmış olan alçı kopyası (Humann ve Puchstein 1890, C.2, Levha 40).



Resim 15: Antiochos'un Vasiyetnamesi'nin (NOMOS) Osman Hamdi ve Osgan Efendi tarafından 1883'te yapılmış çizimi, Doğu Teras: Herakles-Artagnes'in kaidesi (Osman Hamdi Bey, 1883-1987).

Tümülüsün kuzey batısında yer alan kuzey teras, dar bir dikdörtgen formunda olup, kumtaşından yapılmış kaide sırasını içerir. Bu kaidelerin yanında, bugün devrilmiş halde duran ve üzerinde rölyef ya da yazıt olmayan steller bulunur. Kuzey teras kaideler dizininde, iki açıklık bulunur ki bunlardan batıda olanı Goell Kutsal Tören yolundan alana açılan giriş kapısı olarak yorumlamıştır (Resim 16).

Resim 16: Nemrut Dağı Tümülüsü, Kuzey terası (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a: 395).



Bilindiği gibi Nemrut Dağı Tümülüsü, 1881 yılında keşfinden sonra sırasıyla Otto Puchstein ve Karl Sester (1881), Osman Hamdi Bey ve Osgan Efendi (1882), Karl Humann ve Otto Puchstein (1882), Theresa Goell (1956-1973), Karl F. Dörner (1954-1958; 1984), Sencer Şahin (1987-1989), Herman A.G. Brijder ve Maurice Crijns (2001-2003) yönetimindeki ekiplerce çalışmıştır (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007b).

100 yılı aşkın bir süreye yayılan bu çalışmalar sırasında özellikle 1984'e kadar alanın farklı yerlerinde kazılar yapılmış; Tümülüs mucuru altında kalan eserler ortaya çıkarılmış ve belli düzeyde algılanır hale getirilmiştir. 1973'de Goell'in doğu teras altarında yaptığı düzenlemelerle, Dörner'in 1983 yılında batı terastaki antik istinat duvarında yaptığı anastylosis ve yine aynı terastaki dexisos kabartmalarının yerlerine yerleştirilmeleri bu süreçte onarıma yönelik yapılan uygulamalar olarak sayılabilir. Benzer şekilde 2002-2003 yıllarında ise Brijder başkanlığındaki ekip tarafından alanda daha kapsamlı müdahaleler yapılmıştır. Bunlar arasında Doğu terastaki Antiochos heykelinin sökülüp yeniden yerine yerleştirilmesi, yine aynı terasta heykel başlarının alta dolgu yapılarak, yerden yükseltilmesi, kartal heykelinin temelini sağlamlaştırmak üzere sökülmesi, batı terasa vinçle erişim için yol düzenlemesine koşut Geçici Restorasyon Laboratuvarı'nın inşası gibi uygulamalar sayılabilir.

Alanın mimari özellikleri ve alanda bugüne kadar yapılan müdahaleler iliş-

kilendirildiğinde, 100 yılı aşkın süredir devam eden çalışmaların daha çok alanın anlamının çözümlenmesi ve mezar odasının bulunmasına odaklandığı söylenebilir. Koruma amaçlı araştırma ve uygulamalar ise oldukça sınırlıdır. Nemrut'taki eserlerin korunması için öncelikle alandaki koruma sorunlarının ayrıntılı dökümü ve mevzuatımıza uygun projelendirme süreçlerinin tamamlanması gerekmektedir. Nitekim Adana KTVKK'nın 3203 sayılı kararında da bu talep açıklıkla ifade edilmiştir.

Ancak bu çalışmalardan bağımsız olarak alanın doğru anlaşılması ve güvenliğinin sağlanması ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik önlemlerin alınması mümkündür. Bu tanımlara dayanarak geliştirilen Çevre Düzenleme Avan Projesi'nde alanın güvenliği ile kontrollü ve çağdaş ölçütlere uygun sunumuna yönelik müdahalelerin tanımlanması amaçlanmıştır. Alan bu bağlamda irdelendiğinde ÇDAP kapsamında mevcut durumla ilgili olarak aşağıdaki tespitler yapılmıştır.

### **1.1. Çevre Düzenleme Avan Projesini doğrudan etkileyen üst ölçekli çalışmalardan gelen kararlar:**

Nemrut Dağı Tümülüsü'nü doğrudan etkileyen üst çerçeve dokümanlar olan koruma kurulu ve Bakanlar Kurulu Kararları, GAP Bölgesi Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı (GAP-TETGP, 1999), NDMP UDGP (2002), ESEP (2005) ve UNESCO-DMA İzleme Raporu (2006) birbiri ile genel olarak uyum içinde olup, bu belgelerde Adıyaman genelinde sosyal ve ekonomik eylemlerin geliştirilmesi, Nemrut özelinde ise restorasyon çalışmalarının tamamlanması ve bir Yönetim Planı hazırlanması öngörülmektedir. Bu bildirin sınırları içinde yukarıdaki belgelerden sadece doğrudan fiziksel planlamaya esas olan belgelerden gelen karar ve öneriler aktarılmış olup, konuyla ilgili daha ayrıntılı değerlendirmeler ÇDAP raporunda yer almaktadır (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

#### **1.1.1 NDMP-UDGP:**

1/25.000 ölçeğin gerektirdiği ayrıntının çok ötesine inmekle birlikte, 2002 yılında onaylanan ve halen ana yasal belge olan NDMP-UDGP'nda, alanla ilgili temel fiziksel kararlar üretilmiştir. Bu bildiride özellikle NDMP UDGP, Plan Kararları ile ilgili konular tartışılmakta olup, plan raporu ya da plan hükümleri ile plan raporunda yer alan ve bazen plan kararları ile çelişen konulara bu bildiride değinilmemiştir. Ancak yine de NDMP-UDGP'na ilişkin bu belgelerde bazen çelişkili tanımlarla birlikte, 1/25.000 ölçeğin gerektirdiğinden daha fazla ayrıntının içerildi-

ğini, bazı konularda ise güncel araştırmaların yapılması ve karar üretilmediği ifade edilmelidir. NDMP-UDGP onaylanırken, planla birlikte sadece Plan Kararları uygun bulunmuştur. Bu nedenle bu bildiride de planla birlikte plan kararları esas alınmıştır. Diğer konularla ilgili daha fazla ayrıntı KNKGP-ÇDAV raporunda verilmiştir (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

NDMP-UDGP’nda Nemrut’a Adıyaman’dan ulaşan mevcut yol düzeni korunmuş, milli parka giriş noktaları (GKN<sup>1</sup>) ile park içinde yer alacak Toplu Taşıma Durakları’nın (TTD<sup>2</sup>) konumları ve sayıları belirlenmiştir. Plana göre park içinde ziyaretçilerin taşınması için yöre halkına gelir getirecek bir organizasyon oluşturularak, ulaşım hizmetlerinin yöre halkı tarafından yapılması sağlanacaktır. Ancak NDMP-UDGP:PK’da bu organizasyonun niteliği tanımlanmamış, bu süreçle ilgili bir model önerilmemiştir.

NDMP-UDGP’na göre Nemrut Dağı Tümülsü’nün içinde bulunduğu alan, *1. Birinci Derece Mutlak Koruma Alanı* olarak tanımlanmış olup; bu alana sadece milli park araçları ile erişim sağlanması önerilmektedir. Plan, ziyaretçilerin TTD’na eriştikten sonra, park içinde Milli Park araçları ile dolaşmalarını öngörmektedir. Bu karar pratikte bugüne kadar uygulanamamış olup, yörede önemli bir istihdam olanağı yaratan taşımacılık sektörünün örgütlenmesi ile uygulamaya geçirilebilecektir.

NDMP-UDGP’na göre tanıtım amacı ile Milli Park içinde Karadut’ta bir Ziyaretçi Merkezi, Kocahisar’da ise bir Tanıtım Merkezi yapılması; Nemrut Dağı Tümülsü’ndeki mevcut servis yapısının (Kafeterya) yıkılması ve yerine, biri Tümülsü’nün güney batısında (Adıyaman yönü), diğeri ise kuzey doğuda Belliyayla’da (Malatya yönü), iki Hizmet Evi yapılması öngörülmüştür.

NDMP-UDGP’nda ayrıca Tümülsü’nün yakın çevresi ile ilgili olarak bazı Seyir

- 1 NDMP-UDGP:PK’na göre Milli Parkta toplam 8 değişik noktada yer alacak Giriş Kontrol Noktaları’ndan (GKN) giriş sağlanacaktır. Bu girişler iki aşamalı uygulanmak üzere planlanmış olup, ilk aşamada Malatya Tepehan-Belliyayla ve Kâhta; ikinci aşamada ise Burmapınar (Sincik) ve Şahintepe’de (Karadut) GKN yapılacaktır. Tepehan ve Kâhta’daki GKN’nda ilk aşamada “Danışma” ve “Otopark” yer alması planlanmıştır. İlk iki aşamanın tamamlanmasından sonra Doluca, Kocahisar (Çamlık), Yolaltı ve Gerger’de olmak üzere 4 adet daha GKN bulunması öngörülmektedir, ancak NDMP-UDGP:PK’na göre bunlar “gezici kontrol birimleri” ile kontrol edilecektir.
- 2 NDMP-UDGP:PK’na göre TTD’nin ilk aşamada; Karadut’taki yapılması önerilen Ziyaretçi Merkezi ile Kocahisar’da yapılması önerilen Tanıtım Merkezi’nin yanında düzenlenmesi öngörülmektedir. Daha sonra ise Teğmenli, Keklik, Yolaltı, Damlacık, Burmapınarı köylerinde de TTD’nin kurulması planlanmıştır. NDMP içinde toplam 7 adet Toplu Taşıma Duracağı yapılacaktır, bunların kapasitelerine uygulamada karar verilecektir.

Noktaları, bilgilendirme/ tanıtım ve uyarı panoları/ levhalarının yer alması önerilmiş; ayrıca Nemrut'la ilgili yürüyüş ve tırmanma güzergâhları tanımlanmış olup, bu güzergâhlarda "tüm yürüyüşlerin rehberli olması; başlangıç ve bitiş noktaları arasındaki süre sınırlaması olmak koşulu ile rehbersiz yürüyüşlere de izin verilebileceği" belirtilmiştir. Planda ayrıca "Karakuş, Yeni kale, Arsemia, Cendere Köprüsü, Nemrut Tümülüsü'nün yakınlarında yer alan enerji nakil hatları yeraltına alınması" ile Nemrut Dağı Tümülüsü'nde aydınlatma yapılmaması da hükme bağlanmıştır.

NDMP-UDGP:PK'da yer alan, fiziksel planlamaya esas olan bu kararlar, ÇDAP kapsamında temel veri olarak kullanılmıştır. Ancak bu kararlarla ilgili olarak plan raporunda ya da plan hükümlerinde bazen 1/25.000 ölçeğin gerektirdiğinden daha fazla ayrıntıya inilmiştir. Özellikle malzeme ve tasarım ağırlıklı konularda, alanın arkeolojik ve fiziksel koşullarına uyumlu olmayan tanımlar yapılmıştır. Bu durum gözetilerek ÇDAP'nda malzeme ve tasarım açısından arkeolojik alanın niteliğine daha uygun ve çağdaş eleman ve sistemlerin kullanılması amaçlanmıştır.

NDMP-UDGP raporunda park içindeki arkeolojik çalışmalar ve eserlerin korunmasına yönelik yapılması gerekli çalışmalar ve etapları verilirken, plan kararlarında bu konuda yetki, mevzuatımıza uygun olarak KTB'na verilmiştir. Ancak yine plan raporunda ve hükümlerinde Nemrut Dağı Tümülüsü'nde eserlerin restitüsyonuna dayalı olarak yerinde yeniden inşası öngörülmektedir. Nemrut'un deprenselliği, yapım tekniği ve var olan yapım elemanlarının kondisyonlarının teknik olarak eserlerin rekonstrüksiyonuna uygun olup olmadığı da henüz bilimsel olarak değerlendirilmediği, ayrıca alanda kapsamlı bir rekonstrüksiyon yapılması ile ilgili ulusal ve uluslararası bir uzlaşma yokken, 1/25.000 ölçeğinde bu konularda hüküm vermek pek mümkün değildir. Bu örnekte de görüleceği üzere NDMP-UDGP, korunması gerekli eserlerle ilgili olarak da ölçeğin gerektirdiği ayrıntının çok ötesinde ayrıntılar içermektedir.

NDMP'da NDMP-UDGP raporunda planın uygulanmasını sağlamak üzere bir Yönetim Şeması ile birlikte bir termin tablosu önerilmiştir. NDMP için oldukça şematik düzeyde kalan Yönetim Şeması'na göre (1) Müdür, (1) Müdür Yardımcısı ve (1) Teknik Personel'den oluşan üç kişilik bir Yönetim Birimi ile ona bağlı üç alt birim oluşturulması öngörülmüştür. Bu birimler Kâhta Mühendisliği, Karadut Mühendisliği ile İdari Birim'dir.

Bilindiği gibi bu planın onaylandığı dönemde (2002) Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı Milli Parklarda birer *Milli Park Müdürlüğü* mevcutken bu durum 01.05.2003 tarihinde çıkan 4856 sayılı *Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*'la değişmiştir (RGT: 08.05.2003; RGS: 25102).



Yapılan yeni düzenlemeye göre yerel düzeyde eskiden Milli Park Müdürlüğü olarak anılan birim, bugün *Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü'ne* dönüştürülmüş ve görevleri Milli Park dışında Adıyaman ilindeki tüm koruma alanlarını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 2006 yılında yapılan tespitlere göre Adıyaman'da Valiliğe bağlı Çevre ve Orman İl Müdürlüğü'nün<sup>3</sup> alt birimi olarak görev yapan bu yerel birimde sadece bir Müdürle<sup>4</sup> birlikte, Milli Park Kâhta Mühendisliği kadrosunda, mühendis kadrosunda vekil olarak bir tekniker bulunmaktadır. Şube Müdürlüğünde bu iki teknik kadro dışında 19 adet işçi bulunmakta olup, bunların 3 tanesi Milli Park ve il içindeki koruma alanlarında Muhafaza Memuru olarak görev yaparken, diğerleri vardiyalı işçiler olarak ihtiyaca göre Milli Park içindeki köylerde çöp toplanmasından, avcılık ve doğa koruma ile ilgili her türlü görevi yerine getirmektedirler. Personel eksikliği nedeni ile Milli Park Girişlerinin kontrolü de özel işletmelere ihale edilmiştir. Var olan sınırlı koşullarda ancak denetim yapılabilmektedir.

Dolayısı ile 2002 yılında oluşturulan bu yönetim modeli, personel eksikliği nedeni ile pratikte hiç bir zaman uygulamaya geçirilememiştir. Öte yandan önerilen yönetim modelinde Nemrut Dağı Tümülüsü'nü içeren 1.Derece Arkeolojik Sit Alanı'nın kontrolü ve sunumuna yönelik hiç bir hüküm bulunmamaktadır.

Yukarıda kısaca tanımlandığı üzere NDMP-UDGP ile ilgili bir değerlendirme yapmak gerekirse, planın korumacı tavrı ile olumlu olduğu ancak, Nemrut Hierothesion'u nedeni ile DMA ilan edilen bölgedeki Kommagene kültürüne ait alanların bütüncül korunmasına yönelik politika ve yaklaşımlar üretmediği, asıl kaynak değeri Arkeolojik eserlerden oluşan Milli Park sınırları içinde ise çağdaş normlara uygun bir Yönetim Modeli de öneremediği söylenebilir.

Arkeolojik alanlarla ilgili sorumluluk mevzuata uygun olarak KTB'nın görev alanı içinde tanımlanmış olmakla birlikte, Milli Park alanı genelinde ÇOB ile KTB'nın eşgüdüm içinde çalışmasını öneren bir üst çerçeve de önerilmemiştir. Öte yandan ÇOB'nın yerel düzeydeki sorun ve kapasitesini gözetmeden, Milli Park içinde hakları belli ölçülerde kısıtlanan köylülerin istihdamına yönelik kapsayıcı istih-

3 2006 yılında alanda tespitler yapılırken görevde olan Adıyaman Çevre ve Orman İl Müdürü Sn. Harun Dindar, Milli Parkla ilgili görüş ve değerlendirmelerini bizlerle paylaşmış, ayrıca Eylül 2006'da yapılan I. Paydaş Toplantısı'na Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürü Sn. Hasan Bozan'la birlikte katılarak projeye ilgili görüşlerin geliştirilmesine yoğun katkı vermişlerdir. Kendilerine ODTÜ olarak teşekkürlerimizi sunarız.

4 2006 yılında alanda tespitler yapılırken görevde olan Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürü Sn. Hasan Bozan'a proje kapsamında yaptığımız araştırmalarda verdiği destek için, ODTÜ olarak özellikle teşekkür ederiz. Milli Parktaki sorunlarla ilgili oldukça kapsamlı tespitleri olan Sn. Hasan Bozan 2007 yılının ikinci yarısında tayinle Adıyaman'dan ayrılmış yerine yine Orman Mühendisi olan Sn. Arif Sağır Şube Müdürü olarak atanmıştır.

dam modelleri üretememiş, getirdiği öneriler ise genel ilkeler düzeyinde kalmıştır. Planın bu açılardan eksik ve yetersiz olduğu söylenebilir (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

### 1.1.2 ESEP:

NDMP-UDGP kararları dışında Nemrut Dağı Tümülsü ile ilgili üst ölçekte bir diğer çalışma da 2005 yılında T.C Başbakanlık GAP Bölge Kalkınma İdaresi Avrupa Komisyonu "Kültürel Mirası Geliştirme Programı" çerçevesinde geliştirilen GAP bölgesindeki illeri kapsayan "Güneydoğu Anadolu Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi Planı (2005-2015), kapsamında hazırlanan Entegre Stratejik Eylem Planı'dır (ESEP, 2005). ESEP'de Adıyaman İli için tanımlanan 10 adet eylemi planından (Esep, 2005: 164-174) 3 tanesi Nemrut Dağı Tümülsü ve Anıtlarını doğrudan etkileyen eylemleri, 4 tanesi ise alanı dolaylı olarak etkileyen stratejik eylemleri içerir. Bunlar aşağıda ana başlıkları ile verilmiştir:

- Nemrut Turizm Bilgilendirme ve Tanıtım Merkezini kurmak: Nemrut Dağı Milli Parkı için bir Turizm Bilgilendirme ve Tanıtım Merkezinin kurulması, bu merkezlerin yapımının en geç 2010 yılı içinde tamamlanması (ESEP; Eylem 2.1.1.1),
- Önemli turistik yerlerde ulaşım sistemini iyileştirmek ve ulaşım güvenliğini sağlama: Nemrut Dağı'na teleferik ile ulaşım önerisinin fizibilite çalışmalarının yapılması (ESEP; Eylem 4.1.1.1)
- Sit alanları için Yönetim Planlarını hazırlamak: Nemrut Dağı Tümülsü, Kommagene Höyüğü ve Arsemia; Perre antik kenti ve Perre Köyü sit alanı; Karkuş Höyüğü; Cendere Köprüsü ve Cendere Nehri ile çevresi ve Eski Kâhta'da Yeni Kale ve çevresi, ivedilikle yönetim planlarının hazırlanması (ESEP, Eylem 1.2.1.3)
- Doğal, arkeolojik, tarihi ve kentsel alanlar için Alan Yönetimleri oluşturmak Nemrut Tümülsü'nün içinde bulunduğu 6 adet sit alanı için Alan Yönetimleri oluşturulması (ESEP, Eylem 5.1.1.2.),
- Tarihi anıtlar için Anıt Eser Kurulları oluşturmak (ESEP; Eylem 5.1.1.4.)
- Adıyaman İl Özel İdaresi'nde "restorasyon, restitüsyon ve rölöve proje bürosu" ve Adıyaman Valiliğinde "koruma, uygulama ve denetim bürosu kurulması (ESEP, Eylem 1.2.2.1),
- Adıyaman - El sanatlarına yönelik pazarlama stratejisi belirlemek (ESEP, Eylem 3.1.1.2.).

ESEP'in önerilerinin tamamı ÇDAP ile KNKGP'nde temel veri olarak ele alınmış olup, bazıları bu aşamada hayata geçirilmiştir. Bu öneriler içinde sadece Nemrut'a erişim için teleferik kurulması ile ilgili fizibilite yapılması önerisi benimsenmemiştir. ÇDAP kapsamında yapılan araştırmada, konuyla ilgili olarak Adıyaman Valiliği'nin geçmişte benzer bir öneri yaptığı ancak ÇOB'nın bu öneriyi benimsemediği, ayrıca bu önerinin 2002 yılında onaylanan ve halen ana yasal belge olan NDMP-UDGP'nda da öngörülmemesi nedeni ile bu öneri gündeme getirilmemiştir. Ancak raylı bir mekanik bir sistemle alana erişimi kolaylaştırmaya yönelik bir öneri ÇDAP kapsamında önerilmiştir (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

## 1.2. Mevcut Merkezi / Yerel İdari Yapı, Alanın Yönetimi ve Alandaki Kullanımlar:

### 1.2.1 Merkezi / Yerel İdari Yapı ve Alanın Yönetimi

Nemrut Dağı Tümülsü'ndeki farklı faaliyetlerle ilgili olarak merkezi görev ve yetkilere sahip olan ÇOB, KTB ve BİB birinci dereceden yetkili kurumlar olmak üzere:

- "Nemrut Dağı Tümülsü 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı"nda Adıyaman Valiliği,
- NDMP içindeki Arkeolojik alan ve eserlerin tümü Adıyaman Valiliği'nin yetki alanı içinde olmakla birlikte; NDMP'nın kuzey doğu kısmını içeren alan Pötürge İlçesi sınırları içinde olduğu için NDMP genelinde Adıyaman ve Malatya Valilikleri,
- Bölgenin Milli Park olması nedeniyle Çevre ve Orman Bakanlığı'nın alt birimlerinden olan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü,
- NDMP içindeki tescilli kültür varlıkları ve Arkeolojik Sit alanlarında Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü,
- 1/25.000 ölçekli NDMP-UDGP'na göre hazırlanacak olan alt ölçekli Nazım ve Uygulama İmar Planları ile ilgili planlama çalışmaları konusunda Bayındırlık ve İskân Bakanlığı,
- Adıyaman ilinin GAP içinde bulunması nedeni ile TC Başbakanlık GAP İdaresi Başkanlığı alanla doğrudan ilgili, yetkili ve/veya sorumlu kuruluşlardır.

Adıyaman ve Malatya'dan ulaşılan Nemrut Dağı Milli Parkı, idari yapı açısından iki ilin sınırları içinde yer almakla birlikte "1. Derece Arkeolojik Sit Alanı" olarak tanımlanan *Nemrut Dağı Tümülsü* Adıyaman İli, Kâhta ilçesi sınırları için-

dedir. Bu nedenle alanda yerel olarak yetkili en üst idari merci Adıyaman Valiliği ile ona bağlı Adıyaman Müze Müdürlüğü'ndedir. Müze Müdürlüğü'nde, Müdürle birlikte bir tanesi arkeolog olmak üzere 2 personel bulunur. Nemrut Dağı Tümülüsü'nde ise sezon boyunca vardiyalı olarak görev yapan 4 adet bekçi görevlidir. Bu bekçiler ikişer kişilik gruplar halinde 4'er günlük vardiyalarla, neredeyse 6-7 ay süren sezon boyunca günde 24 saat açık olan Nemrut Dağı'nda görev yapmaktadırlar. Zor doğal koşullar içinde eş zamanlı olarak, vardiya ile görev yapan bekçiler 145m çapında, üç terasa yayılmış alanda güvenliği sağlamakta sayıca yetersiz kalmaktadırlar.

Merkezi olarak ÇOB'nın yetki ve sorumluluk alanına giren Nemrut Dağı Milli Parkı'yla ilgili yerel yetkili birim, Adıyaman Valiliği altındaki Adıyaman Çevre ve Orman Müdürlüğü'ne bağlı olarak görev yapan Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü'dür. Mevcut koşullarda, sadece 2 teknik kadrosu ve 19 işçisi olan Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü, personel eksikliği nedeni ile Milli Park'taki bazı hizmetleri yürütemediği için bu hizmetlerin bir kısmı 2003 yılından itibaren özel işletmelere ihale edilmiştir. Var olan sınırlı personelle Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü ancak denetim yapabilmektedir.

Öte yandan, yetki ve görevlerdeki bu dağınık yapı, kurumların farklı konularda uzmanlaşmış olmaları ve kurumlararası düzeyde ortak tanım, program ve projeler geliştirme konusunda yaygın deneyime sahip olunmaması gibi nedenlerle, Nemrut Dağı Tümülüsü bugüne kadar başarılı koruma uygulamalarına konu olmamış, alandaki hizmetlerin yönetimine ilişkin sorunlar çözümlenememiştir (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

### 1.2.2 Alandaki Kullanımlar

Nemrut Dağı Tümülüsü'nde var olan kullanımlar ve kullanıcılar genel olarak dört grupta tanımlanabilirler:

- 1) Turizm / yerli ve yabancı turistler,
- 2) Nemrut Festivali/ Özellikle yerli turistlerle festival sırasında performans yapan sanatçılar,
- 3) Temizlik, Bakım ve Güvenlik/ Alanın temizlik, bakım ve güvenliğinden sorumlu olana alanda konaklayan bekçilerle, Nemrut Dağı çevresinde hizmet veren milli park görevlileri,
- 4) Araştırma / bakım onarım/ alanda araştırma yapan gruplar.

Bu grupların her birinin alana geliş amacı, alanda kalış süreleri farklılık gös-

terir. Bu kullanımlar ve kullanıcı grupları ile ilgili olarak alanla ilgili olarak kısaca şu sorunlar tanımlanabilir.

Nemrut ülkemizdeki diğer ören yerlerinden farklı olarak sezon boyunca gün doğuşu ve gün batışını seyretmeye gelen turistlerin taleplerine uygun olarak günün her saati açık bir alandır. Milli Parka giriş ücretleri ÇOB, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce belirlenmekte olup, son yıllarda ziyaretçilerin yoğun eleştirilerine koşut Nemrut Dağı Tümülsü için ayrı bir ücret alınmamaktadır.

Nemrut ziyaretçilerin %95'i Adıyaman, %5'i ise Malatya tarafından ulaşmaktadır. Adıyaman tarafından gelen ziyaretçiler çoğunlukla minibüsle ya da özel araçları ile Kâhta tarafından alana erişip, tümülüsün güney batısındaki Kafetera mevkiinde araçlarını park edip, bu mekânda biraz konaklayıp, buradan genellikle yaya olarak (bazen de katırla) alana ulaşmaktadırlar. Malatya tarafından gelen ziyaretçiler ise, kazı/ onarım çalışmaları için ve izinsiz şekilde açılan ve hakkında halen bir hukuki sürecin devam ettiği Tümülsü'ün doğu terasına kadar uzanan stabilize yoldan doğu terasın eteğine kadar erişmektedirler.

Nemrut'a gelen turist sayısı 2007 yılında 35.919'dir. Bu ziyaretçi sayısı ile Nemrut'ta henüz turist sayısı açısından, özel günler dışında bir tehditten söz edilemez. Ancak kültür varlıklarının turizm amaçlı sunumunda, giderek artan turist sayısının bu alanlarda önemli koruma sorunları yarattığı bilinmektedir. Bu durum özellikle kültürel miras alanlarının daha da kırılgan hale gelmesine neden olmaktadır. Bu konu daha ayrıntılı biçimde başka bir bildiri tartışılmakla birlikte, ziyaretçi yönetimi konusunun ÇDAP kapsamında irdelenmesi gerekli bir konu olarak ortaya çıktığı ifade edilmelidir (Şahin Güçhan, 2008c).

Öte yandan mevcut ziyaretçilerin alanda ve yakın çevredeki gereksinimlerinin karşılandığı söylenemez. Bunlardan en önemlisi kuşkusuz alanda ziyaretçiler için bir tuvalet bulunmamasıdır. Öte yandan alanda ziyaretçilerin doğru bilgilendirilmesi ya da yönlendirilmelerine yönelik başarılı bir sunum senaryosu ve fiziksel kapasite de mevcut değildir. Bu durum ziyaretçiler kadar alanın güvenliği açısından da sorun yaratmakta, ziyaretçilerin eserlere zarar vermesine neden olmaktadır. Öte yandan alana engellilerin ya da yaşlıların daha rahat erişimini sağlayacak bir sistem de bulunmamaktadır.

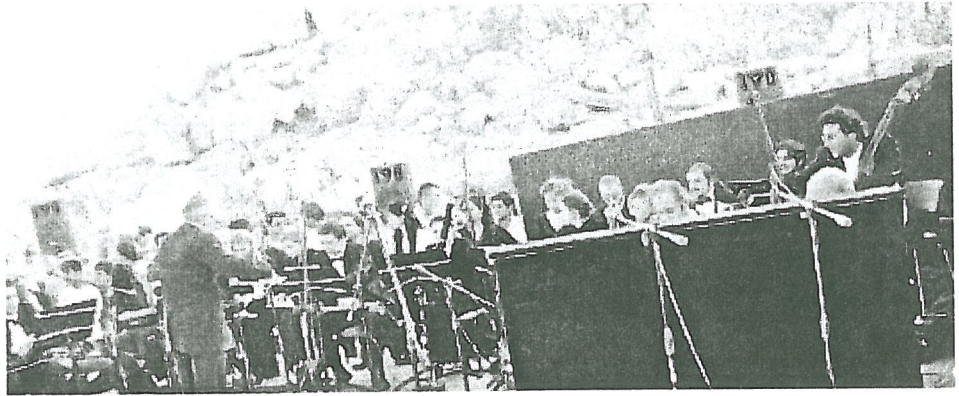
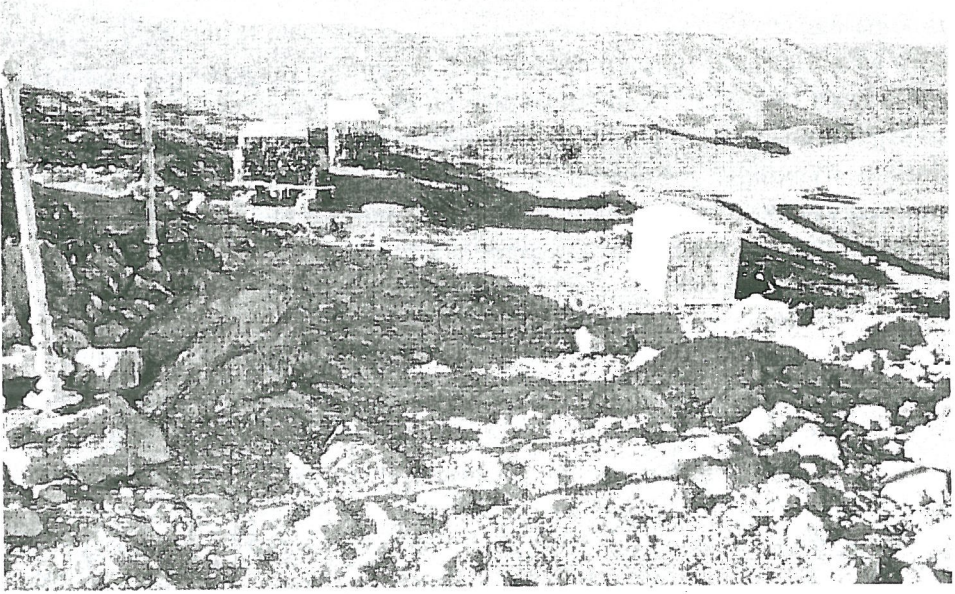
Nemrut Dağı Tümülsüsünde var olan bir başka kullanım da alanın tanıtımına yönelik olarak düzenlenen Nemrut Festivali'dir. Başlangıçta her yıl Haziran ayında düzenlenen, bu festival 2007 yılında Eylül ayında gerçekleştirilmiş olup, özellikle yerel katılımın çok olduğu bu birkaç gün süren etkinlikler dizisini içermektedir. Gerek alanın tanıtımı gerekse özellikle yöre halkının Nemrut'la ilgili olumsuz imajının değiştirilmesi açısından bu festival çok önemli bir etkinliktir (Resim 17).

Ancak NDMP-UDGP'nında bu nitelikte sosyal bir aktivite için bir mekânsal düzenleme öngörülmemiştir. Festival sırasında doğu terasa kurulan geçici sahne platformunda gösteriler gerçekleştirilmektedir. 2007 yılındaki festivalde Doğu Teras'taki Sunak platformu protokol için ayrılmış, diğer ziyaretçiler de alanın her tarafına dağılarak gösterileri izlemişlerdir. 2007 yılındaki festivaldeki tespitlere göre bir performans sırasında teraslarda bulunan sayı yaklaşık 1950 kişidir (150 minibüs x 13 kişi= 1950 kişi). Ancak alan bu sayıda ziyaretçi kaldırabilecek nitelikte değildir. Olası riskler gözetilerek, Nemrut'un tanıtımı ve yörede farkındalığın artırılması açısından çok önemli olan bu festival için Nemrut'ta mekânsal bir düzenleme yapılması ÇDAP kapsamında temel verilerden biri olarak kabul edilmiştir (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).



Alanın ziyaretçilerce gezilmesi ve festival dışında alandaki diğer kullanımlar ise yukarıda aktarıldığı üzere alanın kontrolünden sorumlu bekçilerle, alanda çalışma yapacak araştırmacıların gereksinimleridir. Nemrut Dağı Tümülsü'nün güvenliğinden sorumlu olan bekçiler, yaz aylarında bile bazen çok sertleşebilen hava koşullarında, aralıksız dağda konaklamaktadırlar. Dönüşümlü olarak teraslarda bulunan bekçiler, Tümülsü'nün kuzey doğu köşesine Brijder ekibince yerleştirilmiş 3 adet karavanın ikisinde barınmaktadırlar. Karavanların biri yatma

mekânı diğeri ise, yemek yeme ve oturma mekânı olarak kullanılmakta olup, bu mekânlar son derece yetersiz ve sağlıksızdır (Resim 23a).



Resim 17: 2006 yılı Nemrut Festivalinde alanın kullanımı, (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Karavanların yakınına bir kuru-tuvalet inşa edilmiş olup, bekçiler bu açık tuvaleti kullanmak durumundadırlar (Resim 23b). Nemrut'taki sert iklim koşulları gözetilerek burada görev yapacak personel için uygun barınma koşulları sağlanmalıdır.

Nemrut'ta yapılacak koruma müdahalelerinin sürekliliğinin sağlanması da gözetildiğinde, alanda araştırma/uygulama yapan ve yapacak ekiplerin mekânsal gereksinimlerinin de tanımlanması ve karşılanması gerekir. Sadece yaz sezonunda da olsa alanda çalışan ekipler, arazi, çalışmaları sırasında tüm gün alanda kalmak durumundadırlar. Kullandıkları ekipmanın her seferinde alana taşınması işlerin verimini azaltmaktadır. Öte yandan tam gün alanda kalındığında bile belli ihtiyaçların giderilmesi gereklidir. Dolayısı ile Nemrutta ÇDAP kapsamında yapılacak çalışmalar içinde alandaki araştırmacılarında gereksinimleri gözetilmelidir.

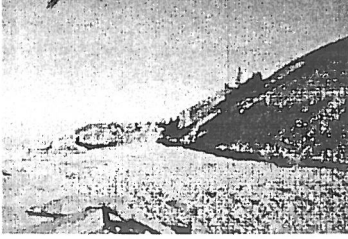
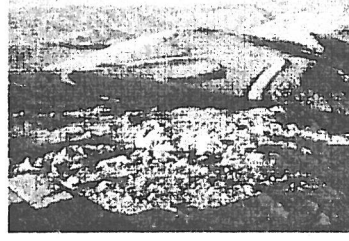
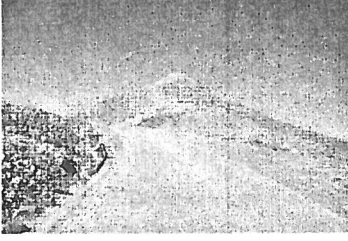
### 1.3. Alanın ve yakın çevresinin fiziksel özellikleri: değerler, sorunlar ve olanaklar

Yukarıda aktarılan yasal çerçeve, idari yapı ve kullanıma bağlı mevcut durum değerlendirmesine koşut, sunum açısından alanın diğer fiziksel özellikleri<sup>5</sup> kısaca şu şekilde tanımlanabilir.

Jeolojik ve topoğrafik açıdan, eserleri daha da anıtsallaştıran kayalık ve kuru dereleri içeren bir doğal çevre içinde bulunan alana biri Kâhta (AY1) diğeri Pötürge'den (AY3) gelen iki araç yolu ile erişilir (Resim 18). Kâhta'dan gelecek Kafeterya'nın önündeki otoparkla son bulan yol beton parke taş olup (AY2), 2006 yılında yenilenmiştir. Pötürge'den gelen yol ise asfalt olup, alanın doğu terasına ulaşan son bölümü 2000'li yıllarda izinsiz olarak açılmış olup, halen stabilize durumdadır. Bu yol topografyayı zedeleyerek alana zarar vermiş olmakla birlikte, alana araçla erişim sadece bu yoldan sağlanabilmektedir. Bu yolun devamında doğu terasa erişildikten sonra, doğal zemin ile Tümü'lüs'ten kayan mucurla oluşturulmuş, doğu ve batı terasları birbirine bağlayan, zemini bozuk bir araç yolu (AY4) daha bulunur. Ki bu yol (AY4), 2003 yılında yapılan müdahaleler sırasında ilgili Adana KTVKKB kararı ile vinç ve kamyonun batı terasta Geçici Restorasyon Laboratuvarı'nın inşa edilmesi ve Dexiosis kabartmalarının bu yapıya taşınması sırasında kullanılmıştır.

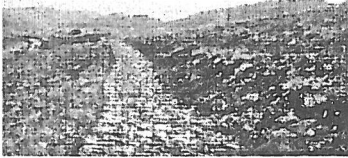
5 ÇDAP'nde alanın tüm özellikleri "Yasal Belgelerden Gelen Kararlar; Mevcut Durum: Doğal Çevre, Yollar; Yapılı Çevre: Arkeolojik eserler, kalıntı ve izler, Yapılar, Sunum ve Peyzaj Elemanları, Alt Yapı Elemanları, ile Yönetim, Güvenlik, İzleme ve Kullanım" başlıkları altında tanımlanmıştır. Projede alandaki her elemana bir kod verilmiş ve bu kodlama sistemi gerek paftalarda gerekse proje raporunda kullanılmış ve böylece elemanların konumlarına ilişkin bilgiler de verilmiştir. Bu yöntemle raporda aktarılan tüm saptamalar projenin "Analiz" başlıklı 1/5000, 1/1000-2000 ve 1/500-200 ölçekli "Mevcut Durum" paftalarında ölçeğin gerektirdiği hassasiyete göre sunulmuştur. Bu bildiriye ise daha kısa tanımlarla alanın özellikleri anlatılmaya çalışılmış, ancak projede elemanlarla ilgili olarak kullanılan kodlar parantez içinde verilmiştir.





Resim 18: Araç yolları a) Kahta yönünden Kafeteryaya ulaşan parke yol, b) Pötürge'den doğu teras gelen, araziye zedeleyen stabilize yol, c) Tümülsün kuzeyinden geçerek terasları bağlayan yol, (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Alanda yayalar tarafından kullanılan birbirinden farklı nitelikte bir kaç tip yol vardır (Resim 19). Bunlardan ikisi alandaki ana yaya akslarıdır. Kafeteryadan başlayarak 15-20 dakikalık bir tırmanıştan sonra biri doğu terasa (YY1d) diğer batı terasa (YY1b) ulaşan bu yollar doğal taşla kaplanmıştır. YY1d kodlu doğu terasa erişen yolun eğimi daha az olup, bu akstan katırla alan erişim olanağı da vardır. Zemini oldukça bozuk olan bu yollar sağlıklılaştırılarak, alana erişim için kullanılabilirler.





Resim 19: a) Batı terasa ulaşan yaya yolu (YY1b), b) Doğu terasa ulaşan yaya yolu (YY1d), c) Doğu terasa YY1d yolundan katırla çıkış, (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Bu yaya yolları dışında Tümülüs'ün kuzey ve güneyinde çobanlarca kullanılan toprak patikalar (YY2b, YY2d) vardır. Bunlardan özellikle kuzeyde ve daha alt kotta yer alan patika (YY2b), daha yumuşak bir eğimle tümülüsün orta aksı hizasına erişir. Bu patikanın devam ettirilerek, ilerde engelliler için bir ulaşım güzergâhına dönüştürülme potansiyeli vardır. Yakın çevredeki patikalar dışında Tümülüs üzerinde de yayalarca oluşturulmuş patikalar (YY3) bulunur. Bu patikalara bazen ziyaretçiler tırmanarak, Tümülüs çakıllarının aşağı kaymasını hızlandırmaktadırlar. Bu sorunun giderilmesi için ziyaretçiler Tümülüse tırmanması engellenmelidir.

Halen kullanılmakta olan bu yollar dışında alandaki en önemli akslar daha önce tanımlanan Kutsal Tören Yollarıdır (YY4). Biri güneybatıdan batı terasa, diğeri ikisi ise kuzeydoğudan doğu terasa ulaşan ve halen izleri kısmen okunan bu kutsal yolların alanın ziyaretçilere doğru sunumu açısından kullanımı çok önemlidir. Ancak halen belgelenmemiş ve yeterince incelenmemiş bu yolların oluşturulacak senaryo içinde değerlendirilmesi için belgelenmesi ve yeterince araştırılması gerekir.

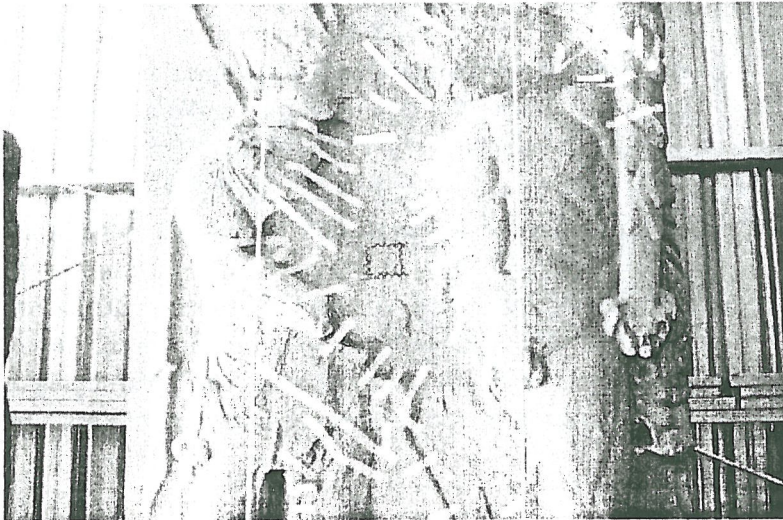
### 1.3.1 Yapılı çevre: Arkeolojik eserler, kalıntı ve izler

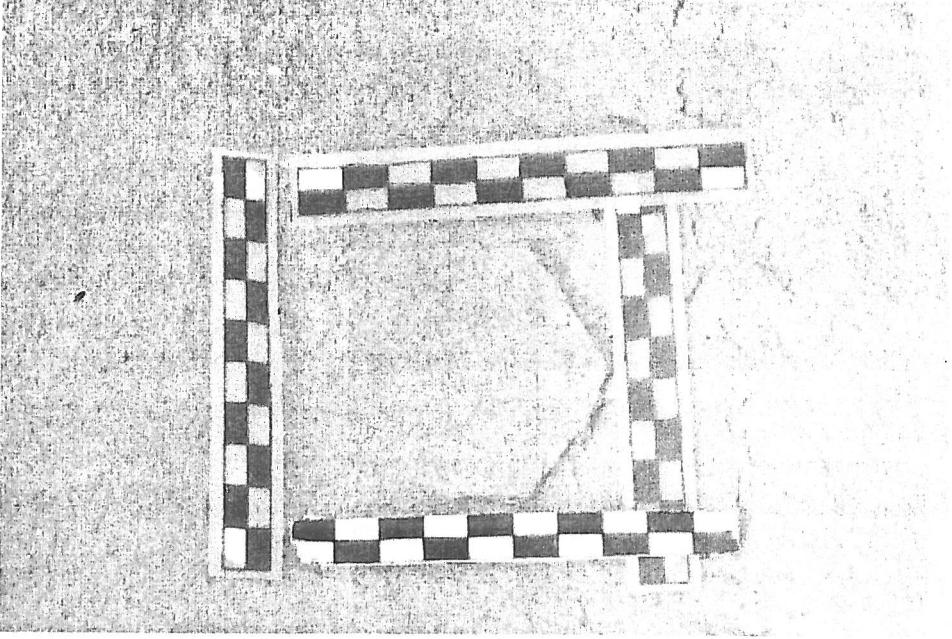
Nemrut Tümülüsü'nde insan eliyle yapılmış yapı ve elemanlar, yapılı çevre başlığı altında iki grupta incelenmiştir. Bunlardan ilgili alandaki arkeolojik eserler, kalıntı ve izler olup, bu bildirinin başında Nemrut Dağı Tümülüsü, terasları, heykeller, steller ve kutsal tören yollarına ilişkin kısa bilgiler aktarılmıştır. Alanın ana kaynak değerini oluşturan bu elemanların sorunları ile ilgili olarak KNKGP ekibince yapılan bazı tespitlere burada kısaca değinmekte yarar vardır (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Alandaki eserler yörede bulunan kireçtaşı ve kumtaşından yapılmışlardır. Heykeller ve Tümülüs olasılıkla Nemrut dağının zirvesinde bulunan kireçtaşı kayalarından elde edilen malzeme ile inşa edilirken, stellerde kullanılan kumtaşının Nemrut dağının yaklaşık 1750 m doğu-kuzeydoğusunda küçük bir alanda bulunan taş ocağından temin edildiği düşünülmektedir.

Kireçtaşı bloklarda taşın doğal çok çatlaklı yapısına bağlı olarak eklemeler boyunca gelişmiş erime boşlukları ile bunların zaman içinde oluşturduğu mikro karstik bozulma gözlenir. Bu bozunma sadece alandaki kireçtaşı eserlerde değil, aynı zamanda doğadaki bloklarda da gözlenmektedir. Taşın bu doğal çok çatlaklı yapısı, heykellerde kopma ve bozulmaya neden olmaktadır.

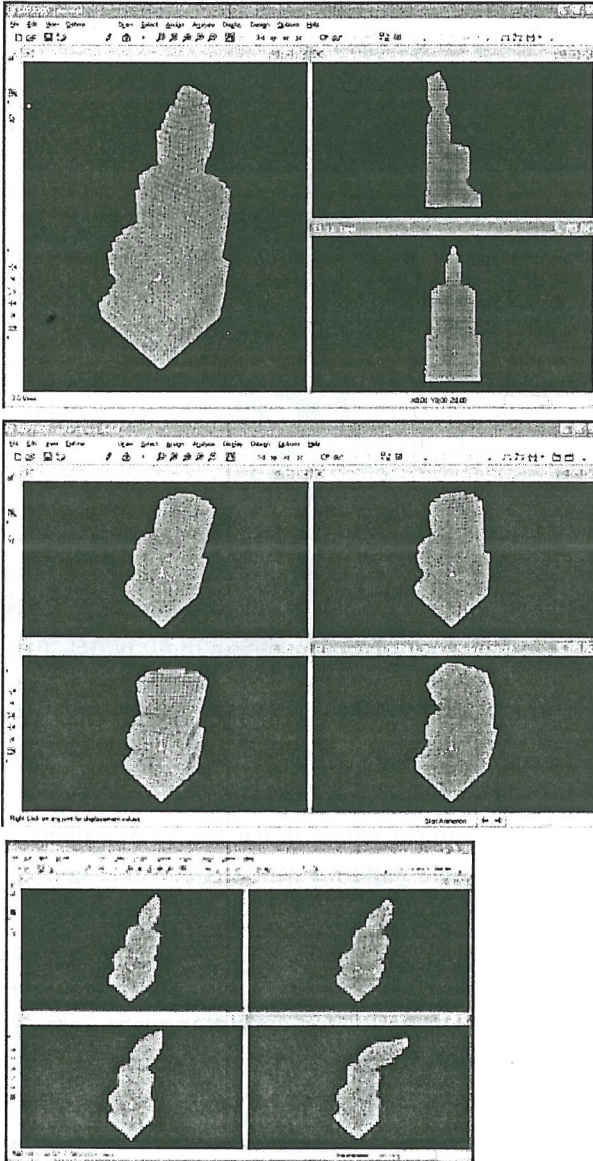
Taşlarda ayrıca, liken oluşumuna bağlı biyolojik bozunma da tespit edilmiştir. Bu tespitlere göre taşlarda saptanan bozunma türleri şunlardır: renk değişimi ve birikimler, biyolojik bozulmalar, ayrılmalar, malzeme kayıpları ve çatlaklardır (Resim 20).





Resim 20: Eylül 2006'da eserler üzerinde bozulma tespiti için KNKGP Malzeme Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Nemrut Dağı anıtlarında var olan yapısal sorunlar ise temel olarak deprem, kar yükü, doğal koşullar ve insan eliyle yapılmış müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Yapılacak müdahaleleri belirlemek üzere bu başlıklar altında yapılan tersine mühendislik uygulamalarıyla, birinci derece deprem bölgesinde bulunan eserlerin, depremle yıkılarak hasar gördüğü ve özellikle batı teras heykellerinin temel seviyesinde buna bağlı kesme çatlakları olduğu saptanmıştır. Teraslar arasındaki mimari farklılıklar (batı terastaki heykellerin daha küçük olması gibi) ve deprem yönünün doğu ve batı teraslarda farklı hasarlara neden olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede yapılan deprem simülasyonlarında heykel başlarının yeniden yerine koyulması halinde başların tekrar yıkılacağı, tamamlama çalışmalarının yapılması öngörülürse bu onarımlarda özgün yapım tekniğinin aynen kullanılması gerektiği gibi ön sonuçlara ulaşılmıştır (Resim 21).

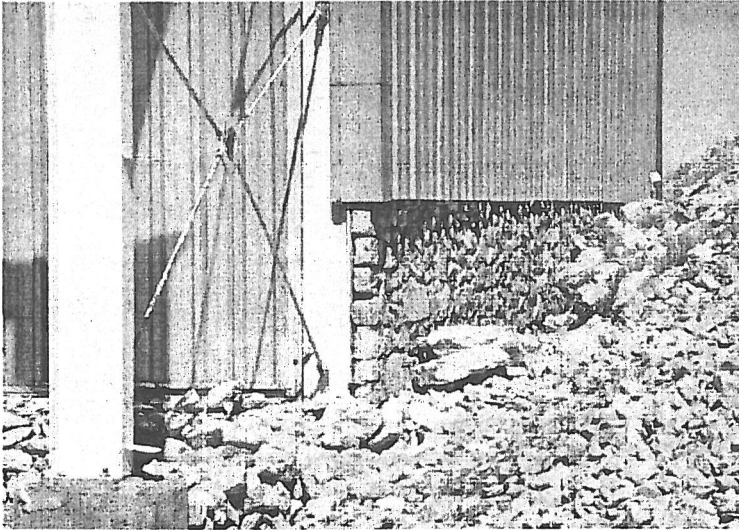
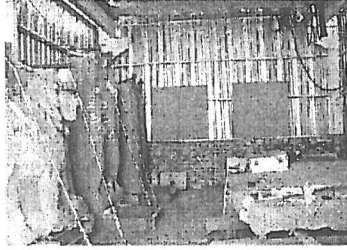
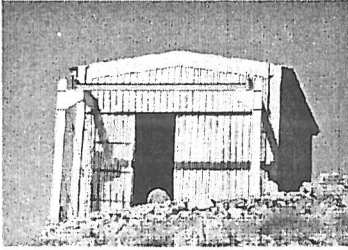


Resim 21: Nemrut'ta bir heykel gövdesinin KNKGP Ekibi, Yapısal Durum Araştırmaları ekibinden Dr. Ahmet Türer ve Yasemin D. Aktaş tarafından yapılan deprem simülasyonu (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

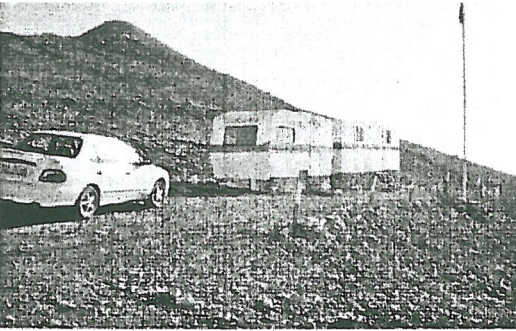
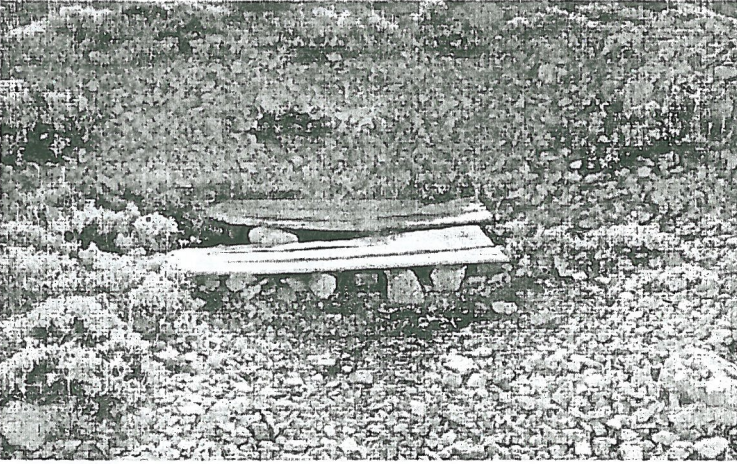
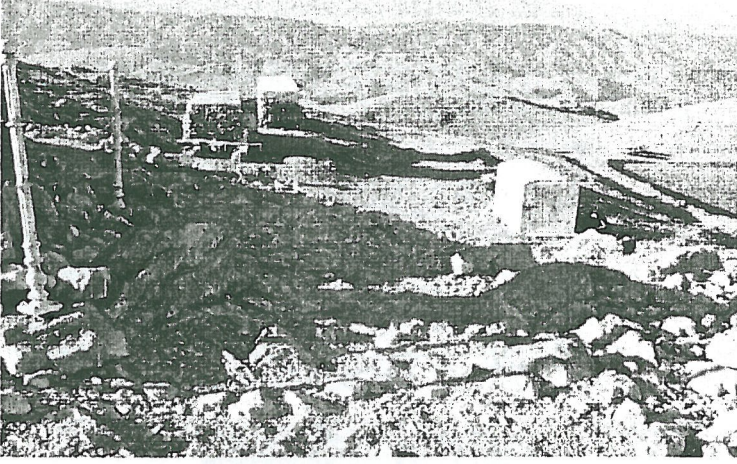
### 1.3.2 Yapılı çevre: Yapılar ve yapı kalıntıları

Alanda insan eliyle yapılmış arkeolojik eserlerin yanı sıra farklı dönemlerde inşa edilmiş geçici ve kalıcı yapılar bulunur.

Geçici yapılar 2003 yılında Brijder ekibince kuzey terasın batı kenarı ile batı terasın kuzey batısında inşa edilen Geçici Restorasyon Laboratuvarı (Y1) ile karavanlardır. Karavanlardan üçü (Y2) doğu terasın kuzeyinde bulunmakta olup bekçilerce kullanılmaktadır. İki tanesi ise Kafeterya'nın yanındaki otoparkta yer alır ve Jandarma tarafından (Y3) kullanılmaktadır. Bu karavanlar içinde alana yakın olan ve bekçilerce kullanılanlar gerek konum, gerekse kondisyon açısından alan için sorun yaratmaktadır (Resim 22-23).

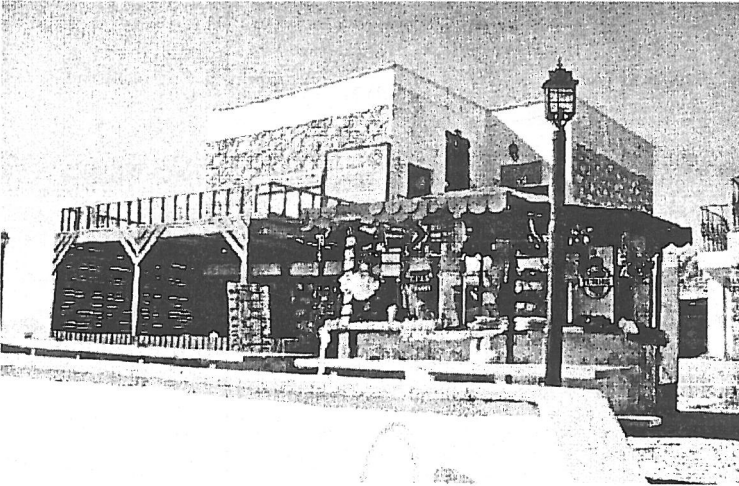
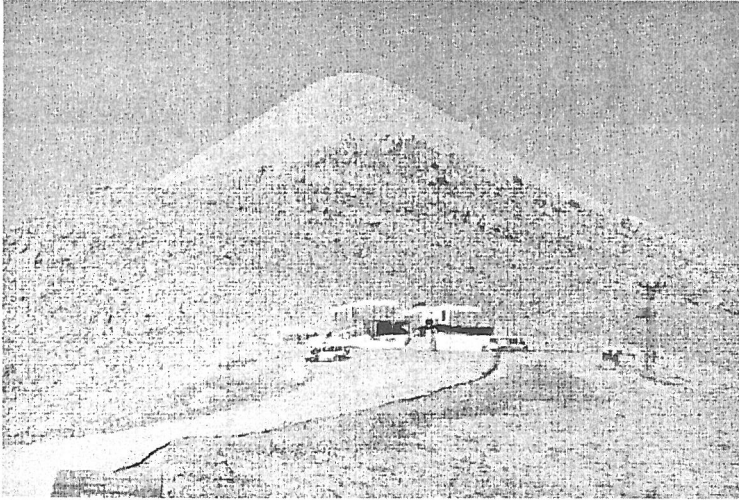


Resim 22: Geçici Restorasyon Laboratuvarı (Y1), Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).



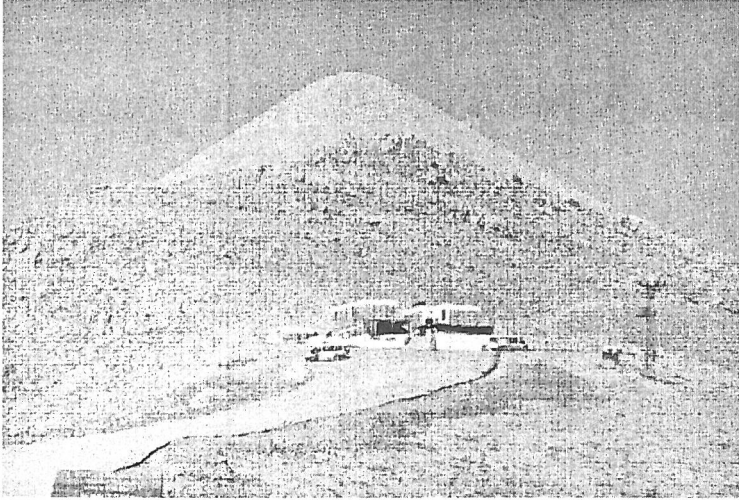
Resim 23: a) Bekçi karavanları (Y2), b) Bekçi tuvaleti, c) Jandarma karavanları (Y3), Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

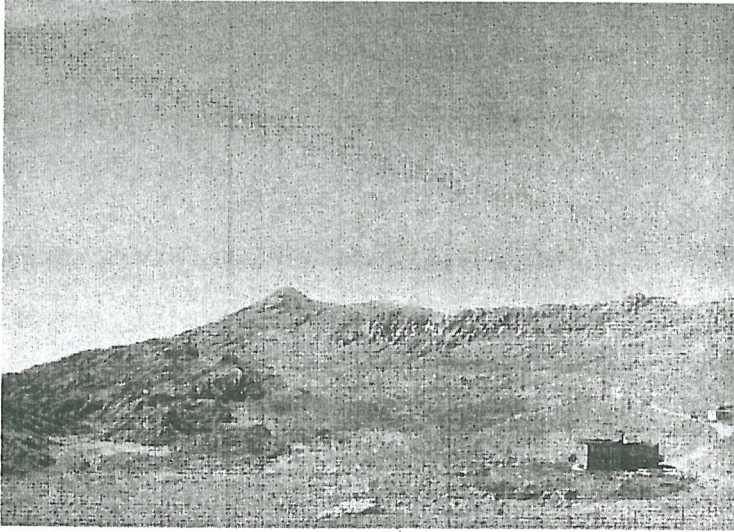
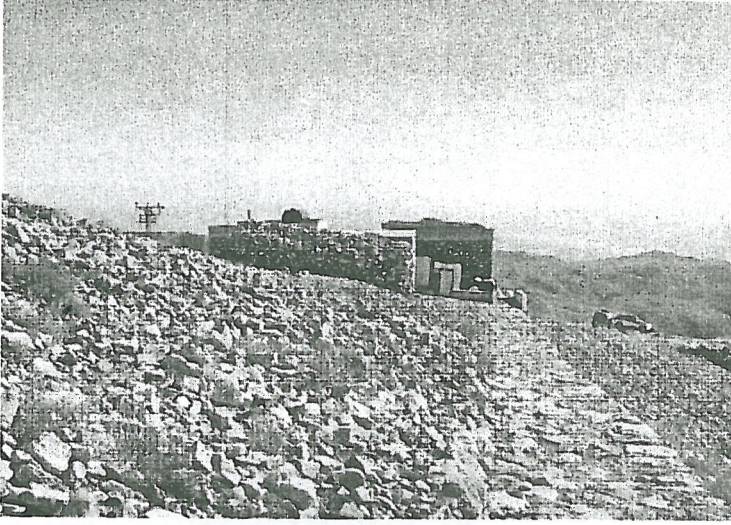
Alandaki kalıcı yapılar ise (Resim 24) Tümülüsün güneyinde, alana araçla erişimin son noktası olan otopark kenarında bulunan Kafeterya (Y4) ile onun arkasında kalan Personel Evi ve Su Deposu (Y6) ve Nemrut Tümülüsüne erişen yol üstünde, alandan yaklaşık 1 kilometre uzaklıktaki iki katlı oteldir (Y5). NDMP-UDGP'nda niteliksiz yağma bir yapı olan su deposu (Y6) ile oldukça sınırlı koşullarda turistik hizmet sunulan Kafeteryanın (Y4) içinde bulunan işlevlerle birlikte Hizmet evi olarak daha alt kotta, Tümülüs'ten görülmeyen bir mevkiye taşınması önerilmiştir. Otel (Y5) yapısı ise yine NDMP-UDGP'na aykırı şekilde gelişmiş olup, plana göre bu alanda Malatya tarafından inşası öngörülen Hizmet Evi'nin yapılması gereklidir.





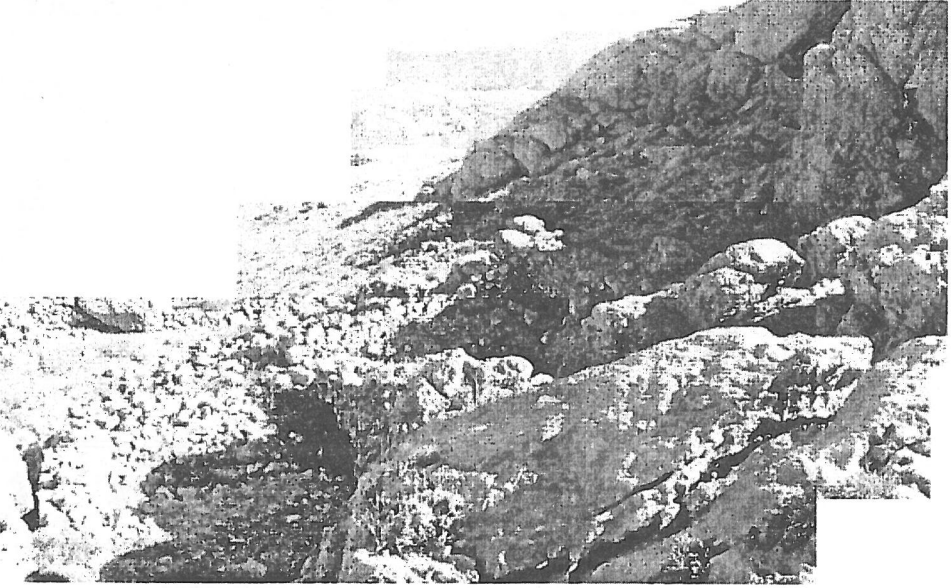
Alandaki kalıcı yapılar ise (Resim 24) Tümülüsün güneyinde, alana araçla erişimin son noktası olan otopark kenarında bulunan Kafeterya (Y4) ile onun arkasında kalan Personel Evi ve Su Deposu (Y6) ve Nemrut Tümülüsüne erişen yol üstünde, alandan yaklaşık 1 kilometre uzaklıktaki iki katlı oteldir (Y5). NDMP-UDGP'nda niteliksiz yağma bir yapı olan su deposu (Y6) ile oldukça sınırlı koşullarda turistik hizmet sunulan Kafeteryanın (Y4) içinde bulunan işlevlerle birlikte Hizmet evi olarak daha alt kotta, Tümülüs'ten görülmeyen bir mevkiye taşınması önerilmiştir. Otel (Y5) yapısı ise yine NDMP-UDGP'na aykırı şekilde gelişmiş olup, plana göre bu alanda Malatya tarafından inşası öngörülen Hizmet Evi'nin yapılması gereklidir.





Resim 24: a-b Kafeterya (Y4), c) Personel Evi ve Su Deposu (Y6), d) Otel (Y5), Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Doğu terasın doğusunda birden dikleşerek alçalan alt kotta Goell döneminde 1954 yılında kamp alanı olarak kullanılmış üzerinde ağılların bulunduğu bir alan (Y7) tespit edilmiştir (Resim 25).



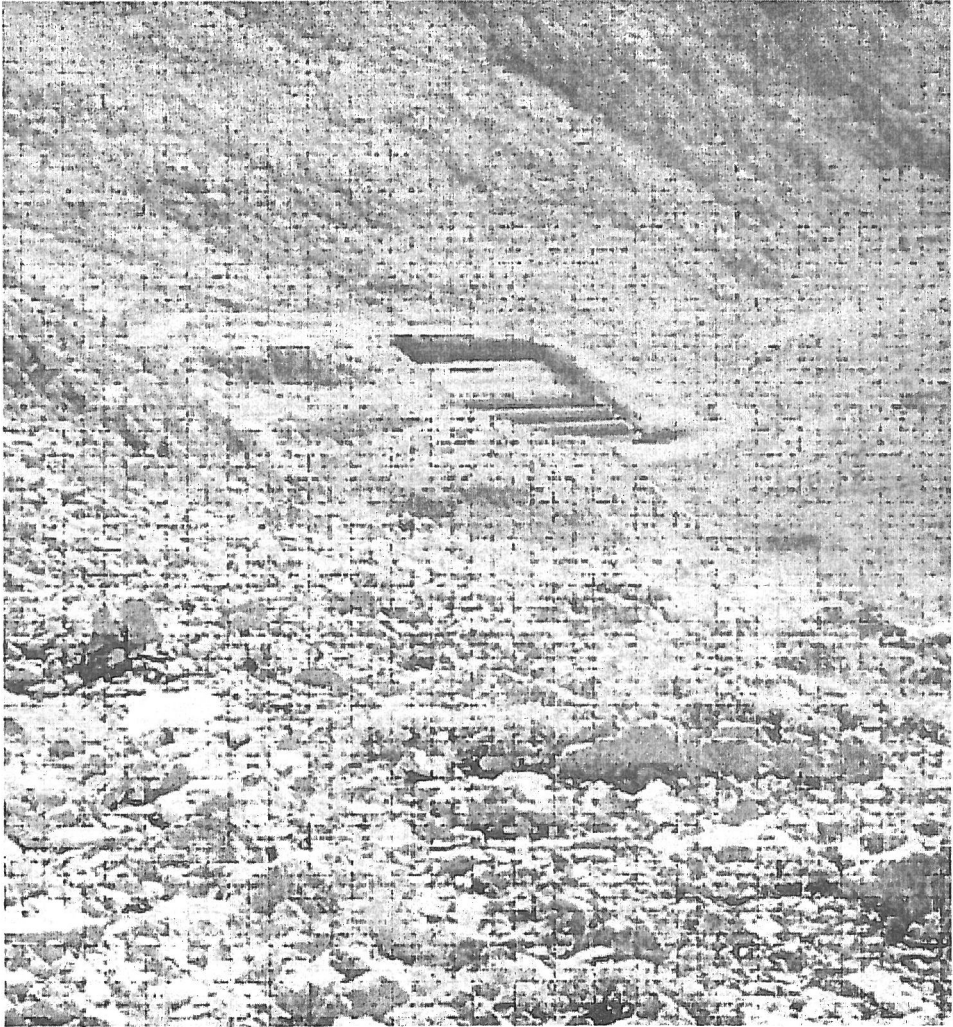
Resim 25: 1954 Kamp Alanı ve Ağılların Malatya yolundan görünüşü ve alandaki ağıllar (Y7), Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Cou-  
tignies, 2007a).

Hierothesion'a yakın ve oldukça korunaklı bu mevki, çevreden algılanmamaktadır. Kuru moloz taş örgü ile örülmüş yerden 100-120cm yüksekliğinde olan bu kalıntıların yakın döneme kadar çobanlarca kullanılmış olmalıdır. Konum itibari ile bu alan çevreden algılanmamakta, olup, sert iklim koşullarında da korunaklı bir alandır. Bu özelliği nedeni ile Tümülüs çevresinde yer alması öngörülen zaruri gereksinimlerin bu alanda çözümlenmesi düşünülmüştür.

Alandaki yapılar dışında farklı bölgelerde yapı kalıntılarının izleri okunur. Hemen hepsi geç dönemde inşa edilmiş olan bu kalıntıların arkeolojik bir değeri yoktur. Bunlar (Resim 26), doğu terasa erişen Kutsal Tören Yolu üzerinde inşa edilmiş, ancak daha sonra Adana KTVKBK kararı ile yıkılmış olan tuvalet yapısı (Y8) ile farklı yerlerdeki çoban kulübeleri (Y9) ve ağıllar (Y10) ile Nemrut Tümülüsü'nün güney batısında, Tümülüs'ten oldukça uzak mevkiinde geçmişte kazılmış olan inşaat temelidir (Y11).



Resim 26: a) Kutsal Tören Yolu üzerindeki tuvalet kalıntısı (Y8),

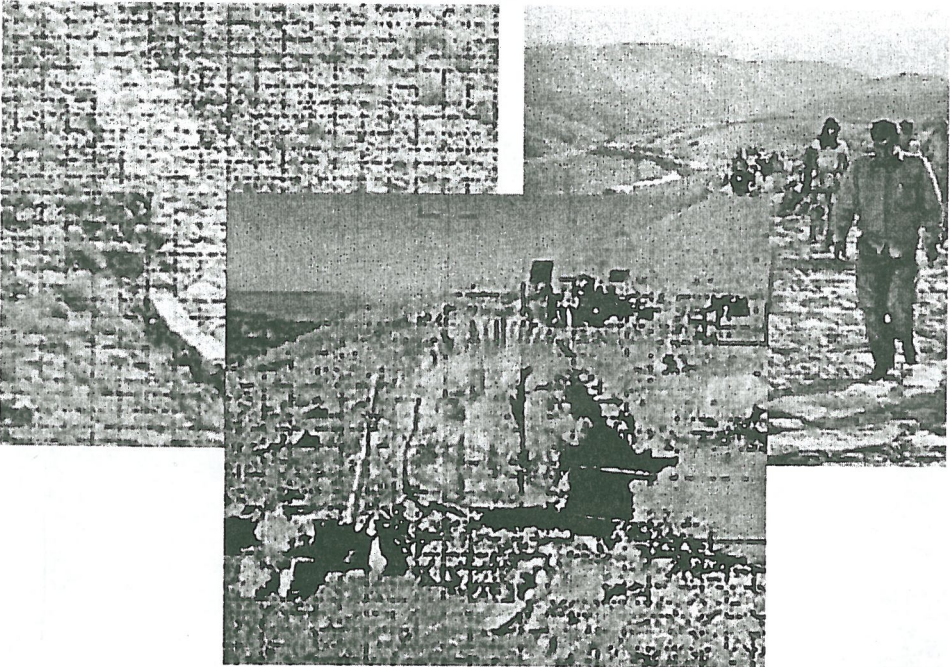


b) Tümülsü'nün güney doğusu yer alan bir çoban kulübesi (Y9), c) Nemrut Tümülsü'nün güney batısında, uzaktan algılanan inşaat temeli (Y10), Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

### 1.3.3 Sunum ve Peyzaj Elemanları

Nemrut Dağı Tümülsü'nün yakın çevresinde ziyaretçilerin kontrolü ve yönlendirilmesinin yanı sıra zor ulaşılan alana ziyaretçilerin tırmanışını daha rahat hale getirmek için bazı peyzaj elemanları kullanılmıştır. Bunlar ziyaretçilerin eserlerin yakınına yaklaşmalarını engellemek amacıyla yapılan zincirli bariyerler (ZB), Tümülsü'e erişimi ya da belli yasakları tanımlayan yönlendirme ve uyarı levhaları (Resim 27-28) ile yaya yolları üzerinde bulunan ahşap oturma bankları (OB) ve metal çöp kutularıdır (CK). Bu elemanların alandaki dağılımı tanımlanan kodlarla ÇDAP'nin mevcut durum paftalarında gösterilmiş olup, hemen hepsi tasarım açısından alana uyumsuz, genellikle niteliksiz ve/veya işlevsel aşidan yetersizdirler (Resim 27-28).

Resim 27: Alanda kullanılan oturma bankları (OB), çöp kutuları (CK) ve zincirli bariyerler (ZB), Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).





Resim 28: Alanda kullanılan zincirli bariyerler (ZB) ve farklı tabelalar (BT), Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Alanın sunumuna yönelik olarak başka peyzaj elemanları bulunmamasıyla birlikte, Kafeterya'da tanıtıma yönelik hediyelik eşya satışı yapılmaktadır. Nemrut Dağı ile ilgili turistik, popüler kitaplar, filmlerin yanı sıra kilimden, çoraba kadar değişen yerel ürünler bulunur. Ancak bunlar içinde Nemrut'a özgü olan taştan yapılmış tanrı heykel başlarının kopyalarıdır.

Resim 29: Alanda satılan heykel başı kopyalar, Ekibince yapılan renk ölçümleri (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).



### 1.3.4 Alt Yapı

Nemrut Tümülüsü'nde elektrik ve su yoktur. NDMP-UDGP'nda da alanda aydınlatma yapılmaması öngörülmüştür. Alana en yakın konumda olan Kafeterya'da elektrik vardır, ancak, su bulunmaz. Kafeterya'nın su gereksinimi taşıma suyla çözülmekte olup, bu amaçla Kafeterya'nın arkasında bulunan bir depo kullanılmaktadır. Alanda altyapı ile ilgili tek eleman elektrik direkleri olup, NDMP-UDGP'nda bu hattın yeraltına alınması öngörülmüştür (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

## II. NEMRUT DAĞI TÜMÜLÜSÜ ÇDAP: KARARLAR VE ÖNERİLER

Yukarıda farklı nitelikleri ile ayrıntılı olarak aktarılan Nemrut Dağı Tümülüsü'nde yapılan değerlendirmeler sonunda değerler, sorunlar ve potansiyeller tanımlanmış ve bunlara bağlı olarak geliştirilen karar ve öneriler aşağıdaki başlıklarda projeye yansıtılmıştır (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

### Yasal belgelerden gelen sınırlama ve kararlar:

Bu başlık altında NDMP-UDGP ile UNESCO 2006 dönem raporu ve ilgili koruma kurulu kararları ile mevzuatımızdaki yeni araçlar kullanılarak, üst ölçekli kararlar fiziksel plan ve projelere yansıtılmıştır. Bu çerçevede:

1. *Nemrut Dağı Tümülüsü 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınır*ıdır. 1986 yılındaki ilk tescilden sonra Adana KTVKKB'nun 21.11.2002 gün ve 4966 sayılı kararı ile tanımlanan "1. Derece Arkeolojik Sit Alanı" sınırı, hazırlanan 1/5000 ve 1/1000 ölçekli hâlihazır haritalara, yeni koordinat sistemine uygun olarak 1944m kotu esas alınarak işlenmiş; bu öneri NDBDK ve Şanlıurfa KTVKKB'nun 24.01.2008 tarih, 565 sayılı kararı ile kabul edilmiştir. Aynı koruma kurulu kararı ile NDMP-UDGP'nda 1.Derece Hassas Bölge olarak tanımlanan, Nemrut Dağı Tümülüsü'nün de içinde bulunduğu alan "Etkileşim Geçiş Sahası" olarak belirlenmiştir.
2. NDMP-UDGP'na uygun olarak özellikle gün doğumu ve batımında *Sevir Noktası / Terası* olarak kullanılan doğu ve batı teraslarında yönlendirme, kontrol, bilgilendirme amaçlı *BP5* olarak tanımlanan bilgi panoları ile ikişer adet kontrollü dürbün yerleştirilmesi öngörülmüştür.
3. NDMP-UDGP kapsamında da korunması öngörülen kuru dere, kayalık gibi doğal elemanların aynen korunması, bu formasyonlara hiç bir müdahale yapılmaması hükme bağlanmıştır.



### Yollar:

ÇDAP'nde alanda mevcut olan araç yolları ile ilgili olarak şu kararlar üretilmiştir. Nemrut Dağı Tümülüsü'ne ulaşan mevcut asfalt araç yollarının aynen korunacak, bu yollarda yol boyunca gerekli yerlere Karayolları Genel Müdürlüğü'nce trafik işaret levhaları yerleştirilecektir. NDMP-UDGP'daki kararlara uygun olarak, Adıyaman ve Malatya'dan gelen araç yollarının yapılacak Hizmet Evlerinden sonra bariyerle kapatılması, bu noktadan sonra, sadece hizmete özel ve Milli Park araçlarının geçişine izin verilmesi öngörülmüştür. Malatya tarafından alana erişim sağlayan toprak servis yolunun ise üstü kaplanmadan sağlıklılaştırıldıktan sonra sadece acil hallerde (ilk yardım, yangın, alanda yapılacak araştırma ve kazı çalışmaları gibi) Nemrut Dağı'na servis için sınırlı kullanımı sağlanacaktır. Restorasyon amaçlı müdahalelerde her üç terasa da vinç ile erişime olanak sağlayan Tümülüs'ün kuzeyinden geçen toprak servis yolu topoğrafya ile uyumlu olup, alanda fiziksel ve görsel açıdan sorun yaratmamaktadır. Oldukça yumuşak eğime sahip olan bu yol üzerine yapılacak bir ahşap platformla engelli ziyaretçilerin Tümülüs'ün farklı teraslarına erişimini sağlanacaktır.

ÇDAP'nde Nemrut Dağı Tümülüsü'ne erişim için ilk aşamada 4, ikinci aşamada ise biri engelliler olmak üzere toplam 7 güzergâh belirlenmiştir. 1. ve 2. güzergâhlar Tümülüs'e erişimi sağlayan mevcut taş kaplı yaya yolları (Batı: YY1b, Doğu: YY1d) topoğrafyayla uyumlu olup, bu aşamada korunarak işlevlerine devam edeceklerdir. Ancak iniş ve çıkışı kolaylaştırmak üzere, mevcut zemin benzer doğal taş ile düzgün hale getirilecektir. Bu güzergâhlardan doğu terasa ulaşan aks, katırla alana erişmek isteyen ziyaretçilerce kullanılacaktır. Güzergâhların başlangıç ve bitiş noktalarına iniş/çıkış, süre ve eriştiği terasa ait bilgileri içeren *Bilgi Panoları* yerleştirilecek; ayrıca, karanlıkta inişi kolaylaştırmak için güzergâhlar boyunca var olan taş basamakların rıhtırlarına ve yaya aksının kenarlarında kedi-gözü kullanılacaktır.

Tümülüs'ün kuzey ve güney tarafından geçen patikalar 3. ve 4. güzergâhlar olarak tanımlanmış olup, doğa sporları için kullanılacak, bunlara herhangi bir müdahale yapılmayacaktır. Tümülüs Üstündeki Patikalar: Ziyaretçilerin kontrol edilememesi sonucu oluşan, Tümülüs'teki mucurun aşağıya kaymasını hızlandıran, ziyaretçileri özendiren ve halen sınırlı da olsa kullanılan Tümülüs üstündeki patikalar (YY3), mekanik bir araç kullanılmadan, insan eli ile düzeltilecektir.

Alanın ziyaretçilere, antik dönemdeki ritüellerle ilişkili bir senaryo içinde sunulması amacı ile Kutsal Tören Yolları (YY4) alanın sunum senaryosunun ana temasını oluşturacaktır. Bu senaryoya göre, uzun erimde, Tümülüs'e ana yaya çıkışları Kutsal Tören Yolları'ndan sağlanacaktır. Hizmet Evi'nde bilgilendirilecek ziya-

retçiler, Adıyaman yönündeki Hizmet Evi'nden Batı Terasına, Malatya yönündeki Hizmet Evi'nden ise Doğu Terasına Kutsal Tören Yolları'ndan ulaşacaklardır. Kutsal Tören Yolları ile ilgili bu bilgi ziyaretçiler için hazırlanacak sunuma yönelik her türlü üründe (sergi, broşür, animasyon, film vb.) Kutsal Tören Yolları ana tema olarak işlenecek ve ziyaretçiler kendileri için hazırlanan broşürlerle bu Tören Yollarını takip ederek Tümülüs'e ulaşacaklardır.

Ancak Kutsal Tören Yollarına ilişkin henüz ayrıntılı bir belgeleme yapılmadığı ve bu yollar arkeolojik açıdan kapsamlı şekilde değerlendirilmediği için, bu senaryo alanla ilgili arkeolojik araştırmalar tamamlandıktan sonra, II. Aşama'da uygulanacaktır. Kutsal Tören Yolları'nın hizmete sunulmasından önce KNKGP kapsamında arkeolog ve koruma uzmanı mimarlarca ayrıntılı olarak belgelenmesi, araştırılması ve değerlendirilmesi esastır. Bu değerlendirme sonucunda, Kutsal Tören Yolları üzerindeki kalıntı ve izlerin korunarak sunulmasına yönelik düzenlemeler yapıldıktan sonra (izleri korumaya yönelik platformlar oluşturulması, şu anda yerinde olmayan stellerin kopyalarının yerine konulması, vb) hizmete açılacaktır. Kutsal Tören Yolları ile ilgili tanımlar aşağıda verilmiştir:

Kâhta-Karadut yönünden gelecek ziyaretçiler, kayalık içinden geçerek Batı Terasına erişen Kutsal Tören Yoluna (*Batı/Güzergâh 5: YY4b*), Malatya yönünden gelecek ziyaretçiler, Doğu Terasına erişen Kutsal Tören Yolu'na (*Doğu / Güzergâh 6: YY4d*) yönlendirileceklerdir. Bu güzergâhlarda sadece eğimin dikleştiği bölgelerde zeminde, basamak şeklinde düzenlemeler yapılacaktır. Uygulama projesi aşamasında hazırlanacak rölöveye göre ayrıntısı verilecek olan bu düzenleme sırasında Müze Müdürlüğü ile birlikte, proje müellifinin ya da yetkilendireceği restorasyon uzmanı mimarla birlikte bir arkeologun alanda fiilen ustaların başında çalışması esastır. Bu müdahale dışında, tüm aks boyunca Kutsal Tören yoluna hiç bir müdahale yapılmayacak, ancak yol güzergâhını belirlemek amacı ile yere ya da kaya duvara gömülü, çapı en çok 10 cm olan, paslanmaz metal, gri renkli çiviler ve kedigözü yerleştirilecektir.

Hierothesion'a engellilerin erişimini sağlamak üzere yapılması önerilen 7. güzergâh (Güzergâh 7: YY5), mevcut kafeteryanın otoparkından başlayıp Tümülüs'ün kuzey kanadı boyunca devam ederek, kuzey-doğudan Doğu Terasına ve ayrıca ziyaretçilere ayrılmış tuvalet mekânına ulaşacak ve doğu terastaki engelli platformuna (AY4-E) bağlanacaktır. Engelli güzergâhı ile ilgili olarak maliyet, yapılabirlik ve öncelikler gözetilerek kısa ve uzun erimli, iki senaryo geliştirilmiştir. Kısa erimli senaryoya göre belirlenen aksa döşenecek ray üstünde refakatçi ile birlikte engelli kişinin tekerlekli sandalyesi ile üzerine binebileceği bir platform yapılacaktır. Yanları korunaklı, geri kayması mekanik olarak engellenen bu plat-

form, otoparktan Tümülüs'e hayvan gücü ile çekilecektir. Ayrıntılı tasarım ve özel imalat gerektiren bu sistem, Nemrut Dağı Tümülüsü için özel olarak tasarlanacak ve imal edilecektir. Uzun erimde ise tanımlanan düzenek, hayvan gücü yerine sessiz, mekanik bir sistemle imal edilecektir. ÇDAP'nin uygulanacağı ilk aşamada (I. Aşama), kutsal tören yolları dışındaki tüm güzergâhlar kullanıma açılacaktır.

### Yapılar ve temel tasarım kararları:

ÇDAP'nın bu aşamasında Tümülüs'teki eserlere bir müdahale yapılmaması ön koşul olarak belirlenmiştir. Dolayısı ile bu aşamada alandaki en önemli arkeolojik eserler olan ve aşağıda kodlanarak verilen tüm arkeolojik eserlerle birlikte Tümülüs ve çevresinde teraslar ile Kutsal Tören Yollarında bulunan arkeolojik izler ve Tümülüs'e ait her türlü mimari parça, Tümülüs'ün yakın çevresine yayılmış olan mucur, taş ve stel parçaları gibi tüm taşlar, Geçici Restorasyon laboratuvarı içindeki steller, doğal elemanlar ve izler konumu, mevcut niteliği ve tüm özellikleri ile müdahale edilmeden, aynen yerinde korunması hükme bağlanmıştır. Alanda bulunan diğer yapılarla ilgili olarak ise şu kararlar üretilmiştir.

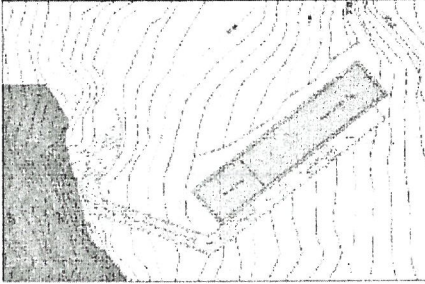
Halen içinde alana ait önemli stellerin bulunduğu Geçici Restorasyon Laboratuvarı (Y1), alandaki arkeolojik eserlere ilişkin araştırma çalışmaları tamamlanana ve eserlerin nasıl korunacağına ilişkin kararlar üretilene kadar, yerinde korunacak ve bu süreçte yapının düzenli bakım çalışmaları yerel otoriteler tarafından sağlanacaktır. Jandarma tarafından kullanılan barakalar, düzenli bakımları Jandarma tarafından sağlanmak koşulu ile otoparkta Tümülüs'ten gözükmeyecek bir mevkide konuşlandırılacaklardır. Bekçilerce kullanılan diğer karavanlar ise yeni yapılacak Bekçi kulübelerinin tamamlanmasından sonra taşınacaktır.

Nemrut Dağı Tümülüsü'nde ki mevcut kullanımlarla ilgili olarak daha önce aktarılan sorunların çözümü için, 4 ayrı noktada yeni mekânsal düzenlemeler yapılması öngörülmüştür. Bunlardan ilk ikisi NDMP-UDGP'nına uygun olarak biri Adıyaman yönünde diğeri Malatya yönünde iki ayrı Hizmet Evi yapılmasıdır. Hizmet Evlerinde<sup>6</sup> alanın tanıtımının yanı sıra, ziyaretçilerin farklı gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik her türlü işlevin karşılanması planlanmıştır. Adıyaman tarafındaki Hizmet evinin ziyaretçilerin büyük kısmını karşılayacağı için, bu yapı daha büyük programlıdır.

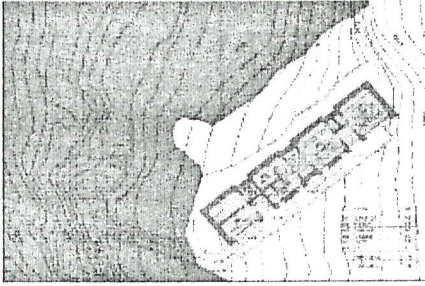
Alanın güvenliğinde sorumlu bekçilerin sorunları gözetilerek Tümülüs'ün Doğu Terasının doğusunda, alt kotta yer alan ağılların kalıntılarının olduğu alan-

6 Hizmet Evleri ile ilgili ayrıntılar, bu sempozyumda "Nemrut Dağı Tümülüsü'nün çağdaş sunumu ve yönetimi için bir tasarı: Adıyaman Hizmet Evi" başlıklı bir bildiri kapsamında sunulmuştur.

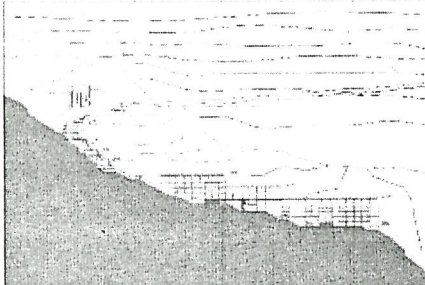
da bir Bekçi Kulübesi (Y-BE) ile alanda çalışacak Kazı ve Araştırma Ekibi için bir Saha Ofisi ve Depo mekânlarını içeren bir yapı inşa edilmesi öngörülmüştür (Resim 30). Yer seçiminde çevreden algılanmayacak bir noktaya yerleştirilen bu yapının değişen kotlara göre algılanması halinde görüntüye giren cepheler, uzak çevreden taşınacak büyük kaya parçaları ile gizlenecektir. Bu yapılar program itibari ile son derece küçük olup, birimlerde sadece bekçiler için konaklama olanağı sunulacaktır. Bekçilerin bu birim içinde ayrıca merkezi Hizmet evlerinde olan güvenlik kamerası ile izleme sistemine erişimleri sağlanacaktır.



ÜST KAT PLANI



ALT KAT PLANI

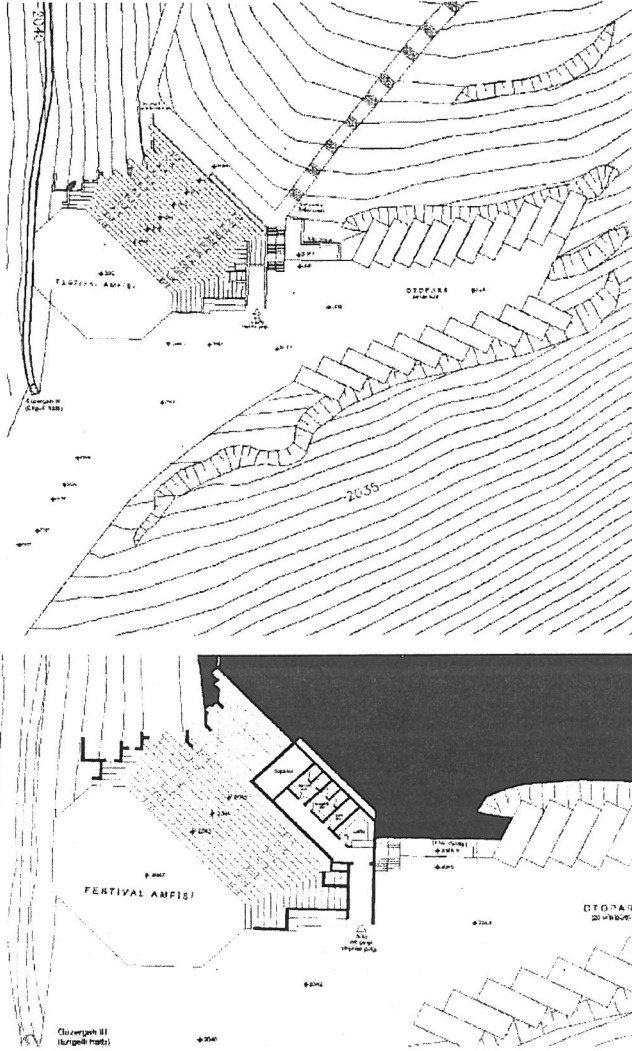


KESİT

Resim 30: Kazı ve Araştırma Ekibi Saha Ofisi ve Bekçi Kulübesi, kat planları ve cephe, (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).

Sit alanı içinde yapılacak son mekânsal düzenleme ise mevcut kafeterya yapısının bulunduğu alanda gerçekleştirilecektir. NDMP-UDGP'na göre sadece otopark olarak düzenlenmesi önerilen bu alanda, mevcut kafeteryanın yıkımından sonra zedelenmiş topografya kullanılarak, festival sırasında kullanılacak bir açık hava tiyatrosu (Y-FA) ile bu mekânda 20 araç kapasiteli bir otopark inşa edilecektir (Resim 31). Bu alanda ayrıca Tümülüs'e katırla tırmanmak isteyen ziyaretçilerin, seyislerin ve katırların sert iklim koşullarında görece olarak rahat beklemelerini, ziyaretçilerin katırlara rahat binmelerini sağlamak üzere, Tümülüse tırmanma güzergâhlarının başında bir Katır Durağı tasarlanmıştır. Katır durağında bekleyenleri güneşten korumak üzere, peyzajla uyumlu bir gölgelik yapılacaktır. Bu elemanların tasarımı ve niteliği ile ilgili ayrıntılar Uygulama Projesinde belirlenecektir.

Resim 31: Otopark ve Festival Alanı, Vaziyet Planı ve Plan, (Şahin Güçhan, Kabasakal Coutignies, 2007a).



Arkeolojik alan-daki gereksinimlerle birlikte, yeni yapılacak Hizmet Evi'nin Tümüls'ten mesafesi gözetilerek, Tümüls çevresinde iki yeni Ziyaretçi Tuvaleti inşa edilecektir. Bunlardan ilki (Y-ZT1) Tümüls'ün doğusundaki kayalık alana saklı biçimde, diğeri ise (Y-ZT2) Otopark ve Festival Alanı olarak düzenlenecek olan mevcut Kafeterya binasının yerine yapılacak Açık Hava Tiyatrosu'nun altında yer alacaktır. Bu yapılarla ilişkin tanımlar aşağıda verilmiştir.

#### Sunum ve peyzaj elemanları:

Alanla ilgili kapsamlı bilgilendirmenin Hizmet Evi'nde yer alacak sergilerle sağlanması öngörülmüş olup, Milli Parka gelen ziyaretçilere alanla ilgili broşürler verilmesi önerilmiştir. Tanıtım ve sunuma yönelik bu faaliyetlerin yanı sıra alanın doğru algılanmasını sağlamak üzere NDMP-UDGP'nda da öngörüldüğü üzere, alana farklı niteliklerde Bilgilendirme Panoları yerleştirilecektir. 1/25.000 ölçekli NDMP-UDGP'nda tanımlanan ve kesin konumu 1/5.000, 1/1.000 ve 1/200 ölçekli planlarda belirlenen Bilgilendirme Panoları, tasarımı ve

ayrıntısı Uygulama Projesi'nde belirlenmek üzere, taş malzeme üstüne paslanmaz çelik ve/veya şeffaf temperli cam vb. levhalara yazılacak bilgilerle, görsel malzemelerden oluşacaktır. Bilgilendirme panoları konum, boyut ve taşıdıkları bilginin niteliğine göre aşağıda 7 grupta tanımlanmıştır:

BP1: UNESCO - Dünya Kültür Miras Listesi'nde Yer Aldığını Belirten Bilgi Panosu: (UNESCO, DKML, Dönem Raporu, 2006), Tümülüs'e araçla son erişim noktası olan Otoparkta, BP3 panoları üstünde ve Hizmet Evi girişlerinde yer alacaktır.

BP2: Tümülüs Genel Bilgi ve Yönlendirme Panosu: Nemrut Dağı Tümülüsü bütünü hakkında bilgi veren genel yönlendirme panosu, Tümülüs'e araçla son erişim noktası olan Otoparkta yer alacaktır.

BP3: Teras Bilgi Panoları: Doğu, Batı ve Kuzey Terasları için ayrı ayrı düzenlenecek ve ziyaretçilerin gezi güzergâhına uygun olarak yerleştirilecek bu panolarda, söz konusu terasla ilgili görsel malzeme ve kısa tanım yer alacaktır.

BP4: Kültür Varlıkları Bilgi Panoları: Tümülüs'teki önemli parçaları tanıtan tanım panolarıdır. Tümülüs, Sunak, Pers ve Makedon ataların isimleri, Yazıt, Stel Kaideler, vb. gibi önemli parçaların isimleri bulunacaktır.

BP5: Tümülüs'ün Tarihi ve Coğrafi Konumuna İlişkin Referansları İçeren Bilgi Panoları: Nemrut'un bulunduğu bölgeyi ve kültürel çevreyi ziyaretçiler tarafından algılanmalarını kolaylaştırmak ve yönlendirmek amacı ile hazırlanacak, Tümülüs'ün tarihi ve coğrafi konumuna ilişkin referansları içerecek olan bu Bilgi Panolarının tasarımı ve ayrıntısı Uygulama Projesi'nde belirlenecektir. Söz konusu Bilgi Panoları aşağıdaki kategorilerle ilgili bilgileri içerecektir:

- i. Kommagene Krallığı ile ilgili yerleşme ve kült merkezlerinin (Arsema, Gerger, Karakuş, Samsat, Derik) konum ve ilişkilerinin Jörg Wagner (Dörner, 1991:20-21) haritası esas olmak üzere sunumu,
- ii. Nemrut Dağı Tümülüsü çevresindeki önemli tarihi ve kültürel odakların (Urfa-Edessa), Cendere (Chabinas), Malatya (Melitene, Meliddu) Yeni Kale, Perre, Adıyaman, vb) tarihi katmanlaşmaya göre sunumu,
- iii. Bugünkü coğrafyaya ilişkin çevre bağlantılarının (Fırat nehri, Kâhta çayı, Toroslar (Taurus), Atatürk Barajı, Adıyaman, Karadut, Kâhta, Malatya vb.), sunumu.

BP6: Ziyaretçilerin İhtiyaçlarına Yönelik Bilgileri İçeren Panolar: Ziyaretçilerin, sit alanı ve Hizmet Evi'nde yönlendirilmesi (bilgi, yön işaretleri, tuvalet, vb) sağlayan uluslararası işaretler kullanılarak oluşturulacaktır.

BP7: Ziyaretçilere ilişkin Sınırlama ve Uyarıları Gösteren Panolar: Alandaki eserlerin ve ziyaretçilerin güvenliği ile alanla ilgili kısıtlamaları ve ziyaretçilerin uyması gereken kuralları gösteren kısa metin ya da işaretlerle oluşturulacak panolardır. Niteliği ve işlevi tanımlanan, ancak konumu ÇDAP'nde belirlenmeyen panoların konumu, ODTÜ'nün desteğinde yürütülecek mimari uygulama projesinde belirlenecektir.

Ziyaretçilerin özellikle Tümüls ve çevresindeki teraslarda tamamen kontrolü bir güzergâh üzerinden yürümesini sağlamak üzere yeni *bariyerler* (Y-B) tasarlanması öngörülmüştür. Boyutları mekânsal özelliklere göre değişecek bariyerlerde ana malzeme taştır. Bariyerler taş bloklardan imal edilecek babalarla, babaları birbirlerine bağlayan ara bantlardan (fiber, halat vb.) oluşacaktır.

Alanda yeni tanımlanan güzergâhlara ve otoparka yerleştirilmek üzere, yeni oturma bankları (Y-OB) tasarlanacaktır. Taş ve emprenye edilmiş mat ahşap malzemedan imal edilecek bu bankların tasarımı ve ayrıntısı Uygulama Projesi'nde belirlenecektir. Konumu ise Uygulama Projesi'nde belirlendikten sonra, Proje Müellifi ve KNKGP ekibinin yerinde denetiminde yerleştirilecektir.

Alanda var olan çöp kutuları yerine, doğal çevreye renk ve malzeme olarak uyumlu, sert zemine montaj gerektirmeyen, taş bloklardan oyma olarak inşa edilecek, içinde ayrı metal çöp kovasının yer alacağı yeni çöp kutuları (Y-CK), özel olarak imal edilecektir.

Alanın güvenliği için personel niteliği ve sayısına ilişkin yeni önerilerin yanı sıra doğu, batı ve kuzey teraslarla Tümüls'e çıkış akslarının Tümüls'e eriştiği noktaların (en az 6 adet) güvenlik kamerası (Y-GK) ile izlenmesi için, bir güvenlik sistemi kurulması öngörülmüştür. Taş oyma bloklar halinde özel olarak imal edilecek Güvenlik Kamerası Kutularının tasarımı ve ayrıntısı Uygulama Projesi'nde belirlenecektir.

### **Altyapı elemanları:**

Alanda yapılacak onarım amaçlı çalışmalarla birlikte alanın ziyaretçilere sağlıklı sunumu açısından alana elektrik ve su getirilmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede yeni inşa edilecek Hizmet Evi (Ieri), Tümüls'ün kuzey-doğu kanadında önerilen yeni yapılara ve ziyaretçi tuvaletine, Otopark ve Festival alanında yer alacak ziyaretçi tuvaletine su sağlamak üzere, doğal peyzajı bozmadan, yeraltından, teknik koşullara uygun temiz su hattı döşenecek, kanalizasyon için yapıların gereksinimlerine uygun büyüklüklerde fosseptik çukurları açılacaktır.

Benzer şekilde yeni inşa edilecek Hizmet Evi(Ieri)ne, elektrik hattı taşın-

ması öngörülmüştür. Tümülüs'ün kuzey-doğu kanadında önerilen yeni yapılar için elektrik, sezon boyunca mazotla çalışan jeneratör(ler) ile sağlanacaktır. Tümülüs'ün güneyinde yer alan Otopark, Festival alanı ve ziyaretçi tuvaletine, işlevin gereklerine uygun olarak doğal peyzajı bozmadan yeraltından elektrik hattı döşenecektir.

### **Yönetim Modeli:**

Minimum müdahaleyi öngörerek geliştirilen fiziksel müdahale kararları mekânsal açıdan alanın sorunlarını çözebilecek nitelikte olmakla birlikte, alanın ve ziyaretçilerin güvenliği ile alandaki zorunlu hizmetlerin karşılanması üretilecek mekânsal kapasitenin ve araçların sağlıklı işletilmesi ile sağlanacaktır. Oysa daha önce aktarıldığı üzere, alandaki sorunların bir kısmı mevcut idari yapı personelinin eksikliğine bağlı sorunlardır.

Sorun bu şekilde ele alındığında, fiziksel kararların uygulanması için, önerilen mekânsal kapasiteyi iyi işletecek bir yönetim modelinin de oluşturulması gerekir. KNKGP kapsamında Nemrut Dağı Tümülüsü'nü de içeren alan için bütüncül bir Yönetim Planı hazırlanması öngörülmüştür. Ancak bu plan hazırlanana kadar, Nemrut'ta var olan sorunları çözecek bir yönetim modelinin kuruluşu ve işletilmesi sağlanırsa, KNKGP kapsamında ele alınacak diğer yerler için de, yerel bir kapasitenin artırılmasına yönelik önemli bir deneyim kazanılmış olacaktır. Öte yandan KNKGP'nin temel amaçlarından biri olan yerel düzeyde farkındalığın artırılması için oluşturulacak yönetim modelinin istihdamı artıracak önlemler de içermesi de sağlanmalıdır.

Bu değerlendirmelere koşut ÇDAP kapsamında, mevcut idari yapılanmaya uygun bir Yönetim Modeli geliştirilmiştir. Önerilen model, 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ile Hizmet Evlerinin bütün olarak ele alınmasını ve bu bütünün NDMP giriş noktaları ile de iletişim içinde olmasını öngörmektedir. Alanın sorunlarını çözerken bir yandan da yereli güçlendirmeyi amaçlayan ÇDAP Yönetim Modelinin dört temel prensibe dayanır:

1. ÇDAP'nin uygulanmasından sorumlu olan merkezi ve yerel idare bu süreçte mekânsal altyapının tüm resmi süreçleri ile tamamlanmasından sorumlu olup, daha sonra ise alınacak hizmetin tanımlanması, hizmet alınacak işletmenin seçimi ve denetiminden sorumlu olacaktır.
2. Yerel idari yapıdaki personel sorunları gözetilerek, alan için geliştirilecek yönetim modelinin bir bütün olarak temini, hizmetin sunumu ve sürekliliğinin sağlanması yerel idare tarafından belirlenecek olan "NDMP ve ND Tü-



*mülüsü İşletmesi*" olarak tanımlanan özel işletme(ler) eliyle gerçekleştirilecektir.

3. Tanımlanacak hizmetler içinde yerel istihdamın en üst düzeyde artırılması için idare her türlü önlemi almak ve hizmet tanımlarını buna göre geliştirmek durumundadır.

4. Oluşturulacak Yönetim Modeli, alanın ve ziyaretçilerin güvenliği (giriş kontrol, kullanım sınırlamaları, rehberlik/kılavuzluk hizmetleri vb), alanın sunumu (bilgilendirme ve yönlendirme, vb.), alandaki hizmetlerin çağdaş normlara uygun biçimde sunumu ve sürekliliğinin sağlanması, alanda hizmet veren personelin gereksinimleri ve seçimi konularında, var olan mevzuata uygun, ayrıntılı tanımları içermektedir.

Bu prensiplere ve var olan mevzuata göre geliştirilen ÇDAP Yönetim Modeli'ne göre idari erke sahip birimler ÇOB ve KTB, yerel düzeyde hizmetlerin tanımlanması ve hizmet verecek işletmenin seçiminde Adıyaman Valiliği, hizmetin denetimi konularında ise alan ölçeğinde Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü ve Adıyaman Müze Müdürlüğü'dür. Bu otoriteler arasında sürecin nasıl yönetileceğine ilişkin tanımlarla birlikte, özel işletme(ler) eliyle gerçekleştirilecek hizmetlerin denetiminden sorumlu olan Adıyaman Müze Müdürlüğü ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürlüğü'nün görev ve sorumlulukları ile bu faaliyetleri gerçekleştirmeleri için bu kurumların güçlendirilmesine ilişkin esaslar ÇDAP raporunda ayrıntılı olarak verilmiştir.

ÇDAP kapsamında geliştirilen Yönetim Modeli'ne göre *NDMP ve ND Tümü- lüsü İşletmesi* adı ile tanımlanan işletme, I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve I. Derece Hassas Bölge içinde yer alan Hizmet Ev(ler)i ile NDMP-UDGP'na göre tanımlanmış olan 3 adet Giriş Noktalarında Giriş kontrol hizmetlerinin çağdaş normlara göre verilmesinden sorumludur.

*NDMP ve ND Tümü- lüsü İşletmesi'nin* statüsü, işgal alanları ile önerine modele göre vermesi beklenen hizmetler ÇDAP raporunda ayrıntıları ile tanımlanmış olup, bu sempozyum kapsamında sunulan "Nemrut Dağı Tümü- lüsü'nün çağ- daş sunumu ve yönetimi için bir tasarı: Adıyaman Hizmet Evi" başlıklı birdiride daha geniş biçimde sunulmuştur (Şahin Güçhan, 2008b). Burada kısaca özetle- mek gerekirse bu işletmenin faaliyet alanları içinde İşletme, Giriş Kontrol ve Gü- venlik, Taşıma ve Alan Kılavuzluğu, Temizlik ve Bakım, Acil yardım, Kafeterya ve Geçici Konaklama, Satış, İzleme, Teknik destek ve Lojistik Hizmetlerinin bulunma- sı öngörülmüştür.

Bu faaliyetler içinde burada özellikle Alan Kılavuzluğu ile ilgili hizmetlere de-

ğınmekte yarar vardır. Bilindiği gibi NDMP-UDGP'nda milli park içinde ve özellikle arkeolojik alanlarda grupların rehber eşliğinde ziyaretlerini tamamlamaları öngörülmektedir. Bu tanımdan hareketle ÇDAP kapsamında rehberlik hizmetleri ile birlikte Alan Kılavuzları'nın alanda istihdam edilmesi öngörülmüştür. Alan kılavuzluğunda rehberlikten farklı olarak dil bilme zorunluluğu yoktur. Yörede bulunan lise mezunu gençlerin belli bir eğitimden sonra bu hizmeti vermeleri beklenmektedir.

ÇOB'nca 2873 sayılı kanunun sonradan düzenlenen 16. Maddesi'ne dayanarak 2006 yılında hazırlanan *Alan Kılavuzlarının Seçimi, Eğitimi, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*'le (RGT: 28.03.2006, RGS: 26122) Milli Parklarda görev yapacak Alan Kılavuzları ile ilgili esaslar belirlenmiştir. ÇOB bu yönetmeliğin ilk uygulamasını Gelibolu Milli Parkı'nda gerçekleştirmeye başlamış ve 2006'dan bu yana bu konuda deneyim sahibi olmuştur. Gelibolu örneğinde belli büyüklükteki gruplar için tahsis edilen alan kılavuzlarının daha çok yöredeki öğretmenler ve/veya bu konuya ilgi duyan emekli memurlar ve gençle tarafından tercih edilen bir meslektir. Bu modelin Nemrut Dağı Tümülsü'nde uygulanması, özellikle çevredeki bu konuda hizmet verecek kişilerin katılımın sağlanması ve istihdamı için bir araç olarak ÇDAP'nde kullanılmıştır.

### III. NDT- ÇDAP'NİN UYGULANMASI VE GELECEĞE YÖNELİK KESTİRİMLER:

Yukarıda genel hatları ile tanımlanmaya çalışılan Nemrut Dağı Tümülsü'nün içinde bulunduğu 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları için hazırlanan Çevre Düzenleme Avan Projesi, Ocak 2007'de KTB'na sunulmuş, aynı ayın sonunda NDBDK ile Şanlıurfa KTVKBK'nca onaylanmıştır. Bu projeye paralel olarak sit alanı dışında inşa edilmesi planlanan Hizmet Evleri ile ilgili mimari avan projeler ile mevzuatımıza göre tamamlanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı ve ekleri de ODTÜ-KNKGK ekibince hazırlanmıştır.

Bu süreçte Adıyaman ve Malatya İl Bayındırlık Müdürlükleri her iki ilde yapılacak Hizmet evlerinin Jeolojik Etüt Raporunu onaylamıştır. Hazineye ait olan söz konusu arazilerin, Maliye Bakanlığı'nca ÇOB'nın ilgili genel müdürlüğüne tahsisi işlemi halen devam etmektedir. Bu tahsis işleminin tamamlanmasına koşut, ÇOB'nca da kabul edilen imar planları önce BİB'na oradan da Şanlıurfa KTVKBK'na sunulacak, kesinleşecektir. Bu onayların 2008 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir.

Bu aşamadan sonra KTB, ODTÜ tarafından hazırlanan ve ilgili kurumlarca

onaylanarak kesinleşen avan projelerle ilgili mimari uygulama projelerinin temini için ihale açacaktır. Söz konusu sürecin 4 ila 6 ayda tamamlanması ve 2009 yılında, kesin projelere göre uygulamaya geçilmesi planlanmaktadır.

ÇDAP kapsamında hazırlanacak yeni elemanların pek çoğu atölyelerde üretilip, alana yerleştirilecek elemanlar olduğu için, bu müdahalelerin tümünün yakın çevresinde turizmi etkilemeyeceği öngörülmektedir. Ancak mevcut Kafeterya'nın yerinde yapılması öngörülen amfi-tiyatro ve otoparkın yapılması için, öncelikli olan Adıyaman tarafındaki Hizmet evinin tamamlanması gereklidir. Yaklaşık 2000 m<sup>2</sup> büyüklükteki bu yapının inşaat ve tefrişi tamamlanarak 2009 yılında açılabilirse, mevcut Kafeterya'daki hizmetler bu yapıya taşınabilecektir. Bürokratik ve idari süreçlerin uzunluğu gözetildiğinde tüm uygulamanın 2009 yılında olmasa da 2010 yılı sezonuna yetişmesi beklenmektedir.

Dolayısı ile ÇDAP'nin uygulanması ve işlerliğe geçirilmesi için önümüzde en az bir yıl, en çok iki olduğu düşünüldüğünde, bu sürenin yerel yetkilerce iyi kullanılması projenin başarısını ve yerelin bu projeden faydalanma kapasitesini etkileyecektir. Yukarıda daha önce de vurgulandığı üzere, çağdaş dünyada Nemrut gibi bir DMA'nın alanın tüm sorunlarını fiziksel çevrenin sağlıklı hale getirilmesi çözmeyecektir. Bunu başarmak için mekânsal kapasitenin en iyi hizmetle birlikte sunumu sağlanmalıdır. Bu da ancak yetişmiş, nitelikli personel ile gerçekleştirilebilir. Dolayısı ile Nemrut'taki dönüşümlerin yerelle paylaşımı için önümüzdeki bir yıl içinde yerel istihdama yönelik, hizmet personelinin yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda ODTÜ-KNKGP ekibi, yerel otoriteler ve sivil toplum kuruluşlarından gelecek hizmet personeli eğitimi ile ilgili talepleri, yerelle birlikte karşılamak üzere her türlü desteği sunmaya hazırdır.

Bu bağlamda Adıyaman'da bu projeyi sunarak, yerelle paylaşma olanağı veren *II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı: Adıyaman Sempozyumu*'nda emeği geçen herkese, ODTÜ-KNKGP ekibi adına teşekkür ederiz. Benzer şekilde, bu bildiri kapsamında sunulan ÇDAP ile ilgili yerelden gelecek her türlü eleştiri ve öneriye de açık olduğumuzu ifade etmek isteriz. Yerelden gelebilecek bu öneriler ODTÜ'nün koordinasyonunda hazırlanacak olan uygulama projelerinin temini aşamasında eksikliklerin tamamlanmasını olanaklı kılacak, Adıyaman'la birlikte Türkiye'nin projesi olarak KNKGP'nin daha başarılı sonuçlar vermesini sağlayacaktır.

**KAYNAKLAR:**

- BAŞGELEN, N., 2000.** *Havadan Nemrut*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- DIGNAS, B., FILGES, A., 1991.** "Kommagene- Tarihi ve Kültürel Önemi", *Nemrut Dağı- Arkeolojide Yeni Yöntemler*, Vestfalya Arkeoloji Müzesi, Vestfalya Münster Müze Müdürlüğü ve Vestfalya-Lippe Bölge Birliği'nce (Bönen-Vestfalya), ss: 7-18.
- DÖRNER, F.K., 1991.** "Nemrut Dağı-1984 Yılına Kadar Yapılan Kesif ve Araştırma tarihi", *Nemrut Dağı- Arkeolojide Yeni Yöntemler*, Vestfalya Arkeoloji Müzesi, Vestfalya Münster Müze Müdürlüğü ve Vestfalya-Lippe Bölge Birliği'nce (Bönen-Vestfalya), sf: 19-26.
- DÖRNER, F.K., 1990.** *Nemrut Dağı'nın Zirvesinde Tanrıların Tahtları*, Çev.Vural Ülkü, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara.
- HUMANN, K., PUCHSTEIN, O., 1890.** *Reisen in Kleinasien und Nordsyrien-ausgeführt im Auftrage der Kgl. Preussischen Akademie der Çissenschaften, beschrieben von Karl Humann and Otto Pucstein* (Prusya Kraliyet Akademisinin Görevlendirmesiyle Anadolu'da ve Kuzey Suriye'de Yapılan Geziler. Anlatanlar: Karl Humann ve Otto Pucstein), Verlag von Dietrich Reimer, Berlin.
- OSMAN HAMDİ BEY VE OSGAN EFENDİ, 1987 (2. Basım).** *Le Tumulus de Nemrud Dagh*, (1. Basım, 1883), 2. Basım Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1987.
- SANDERS, D.H., 1996.** *Nemrud Dağı The Hierothesion of Antiochos I of Commagene*, Volume I-II, Indiana Eisenbrauns, Winona Lake 1996.
- ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2008a.** "Adıyaman'daki Kültür Varlıklarının Nemrut Dağı Odaklı Değerlendirilmesi: Kommagene Nemrut Koruma Geliştirme Programı (KNKGP)", II: Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, 10-12 Ekim 2008 Adıyaman, yayın aşamasında.
- ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2008b.** "Nemrut Dağı Tümülüsü'nün Çağdaş Sunumu ve Yönetimi için bir Tasarı: Adıyaman Hizmet Evi", II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, 10-12 Ekim 2008 Adıyaman, yayın aşamasında.
- ŞAHİN GÜÇHAN, N., 2008c.** "Nemrut Dağı Tümülüsü'nde Turizm Kaynaklı Sorunlar ve Ziyaretçi Yönetimi", II. Ulusal Medeniyetler Kavşağı Adıyaman Sempozyumu, 10-12 Ekim 2008 Adıyaman, yayın aşamasında.
- ŞAHİN GÜÇHAN, N., KABASAKAL COUTIGNIES, S., 2007a.** "KNKGP- Nemrut Dağı Tümülüsü ve Anıtları Araştırma Arşiv oluşturma, belgeleme ve 1/200 ölçekli Çevre Düzenleme Avan Projesi Üretimi ve Uygulama Projesi Teknik İhale Dökümanı Hazırlanması Projesi Raporu", ODTÜ-KNKGP, 704 sayfa, *yayınlanmamış rapor*.
- ŞAHİN GÜÇHAN, N., KABASAKAL COUTIGNIES, S., 2007b.** "KNKGP – Eski Belgelerin Derlenmesi ve Teslimi Raporu", ODTÜ-KNKGP, 59 sayfa, *yayınlanmamış rapor*.
- GAP-TETGP, 1999.** "GAP Bölgesi Turizm Envanteri ve Turizm Geliştirme Planı ve Raporu", *yayınlanmamış plan raporu*.
- NDMP-UDGP, 2002.** "Nemrut Dağı Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı ve Raporu", *yayınlanmamış plan raporu*.
- ESEP, 2005.** AB destekli GAP Bölgesinde Kültürel Mirası Geliştirme Programı, Güneydoğu Anadolu Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi Planı (ESEP).
- "UNESCO Dünya Miras İzleme Komitesi Raporu, 2006"** Kaynak: <http://whc.unesco.org/archive/periodicreporting/EUR/cycle01/section2/448-summary.pdf>

**EK 1: Nemrut Dağı Tümülsü Çevre Düzenleme Avan Projesi Pafta Listesi:**

<b>Pafta No:</b>	<b>PAFTA ADI / ÖLÇEĞİ</b>
1	TARİHİ ARAŞTIRMALAR
2	NEMRUT DAĞI MİLLİ PARKI, UZUN DEVRELİ GELİŞME PLANI (1/25.000)
	<b>YAKIN ÇEVRE İLİŞKİLERİ (1/5.000)</b>
3	MEVCUT DURUM
4	DEĞERLENDİRME
5	ÖN KARARLAR
6	NAZIM İMAR PLANI (1/5000)
	<b>UYGULAMA İMAR PLANI (1/2.000 VE 1.000)</b>
7	MEVCUT DURUM (2.000)
8	DEĞERLENDİRME (2.000)
9	ÖN KARARLAR - TÜMÜLÜS VE ÇEVRESİ (2.000) - ADIYAMAN KESİMİ (1.000) - MALATYA KESİMİ (1.000)
10	UYGULAMA İMAR PLANI - TÜMÜLÜS VE ÇEVRESİ (2.000) - ADIYAMAN KESİMİ (1.000) - MALATYA KESİMİ (1.000)
	<b>ÇEVRE DÜZENLEME AVAN PROJESİ (1/500 VE 1/200)</b>
11	MEVCUT DURUM
12	DEĞERLENDİRME
13	ÖN KARARLAR - TÜMÜLÜS (1/500) - SAHA OFİSİ-BEKÇİ EVİ-TUVALET (1/200) - FESTİVAL ALANI (1/200) - HİZMET EVİ - ADIYAMAN KESİMİ (1/200) - HİZMET EVİ - MALATYA KESİMİ (1/200)
14	ÇEVRE DÜZENLEME AVAN PROJESİ (1/200) ÇEVRE DÜZENİ PLANI - TÜMÜLÜS (1/500) - SAHA OFİSİ-BEKÇİ EVİ-TUVALET (1/200) - FESTİVAL ALANI (1/200) - HİZMET EVİ - ADIYAMAN KESİMİ (1/200) - HİZMET EVİ - MALATYA KESİMİ (1/200)
	<b>MİMARİ PROJELER (1/200)</b>
15	SAHA OFİSİ-BEKÇİ EVİ-TUVALET
16	FESTİVAL ALANI
17	HİZMET EVİ - ADIYAMAN VE MALATYA KESİMİ

*"Hüner bir şehri bünyad itmekdür  
Reaya kalbin abad itmekdür"*

**Fatih Sultan Mehmet**

"Şehirler, ona gönül verenlerce değer kazanır. Kentler, âşıklarının kalbine girince sevilmenin hazzına erer. Seven sevdiğine ayırdığı zaman içinde bir 'hoş sada' bırakmak için gayret sarfeder, sevgilisinin muhteşemliğini farkederek. Aşıkın maşuka müştak olmasının tecellileri eserinde gizlidir. Eserinin güzelliği sevginin cisimleşmiş halini sergiler gözlere..."

